

**SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA
AMMATTIYLPEYDESTÄ**

Petra Kettunen

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2019

TIIVISTELMÄ

SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA AMMATIYLPEYDESTÄ

Petra Kettunen
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Sirpa Kannasoja
Kevät 2019
63 sivua + 1 liite

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää asiakastyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ammattiylpeydestä. Sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyden kokemuksen ymmärtämiseksi tutkimuksessa eritellään ammattiylpeyden muodostumiseen yhteydessä olevia tekijöitä sekä ammattiylpeyden kokemisen ilmenemistä työssä. Tutkimuksesta saadut tulokset auttavat ymmärtämään ammattiylpeyden merkityksiä sosiaalityöntekijöiden työhyvinvoinnille ja oman ammatillisuuden kehittymiselle.

Tutkimus on laadullinen, ja sen aineisto koostuu seitsemästä kirjoituspyynnöllä kerätystä vapaamuotoisesta kirjoituksesta. Tutkimukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden taustatiedot vaihtelevat iän, työkokemuksen ja nykyisen toimenkuvan suhteen. Kirjoitukset on analysoitu aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Tutkimuksen teoriatausta on kaksiosainen, ja se muodostuu ylpeyden tunteen käsittelystä sekä sosiaalityön tarkastelusta professiona ja ammatillisena toimintana.

Tutkimustulosten mukaan sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyden kokemiseen yhteydessä olevat tekijät muodostuvat useilla eri tasoilla. Sosiaalityön ulkopuolelta tuleva arvostus, työorganisaation merkitys, henkilökohtaiset saavutukset sekä sosiaalityöspesifit tekijät ovat vastaajien mukaan keskeisiä tekijöitä oman ammattiylpeyden kokemuksen muodostumiselle. Ammattiylpeyden kokemisen ilmeneminen työssä näyttäytyy positiivisena kokemuksesta, jossa koetaan ammatti-identiteetin vahvistumista, ammatillista kasvua sekä työhyvinvoinnin lisääntymistä.

Ammattiylpeyttä lisääviä tekijöitä mahdollistamalla voidaan edistää työhyvinvointia, mikä sitouttaa sosiaalityöntekijöitä työhönsä. Työyhteisön sisällä ammattiylpeyden mahdollistaminen tarkoittaa oman ja kollegojen työn arvostusta sekä sen näkyväksi tekemistä. Sosiaalityön ulkopuolinen arvostus ja työn merkittäväksi tunnustaminen osoitetaan työn vaativuuteen nähden riittävän palkkatason varmistamisella, mikä ei ole kuitenkaan vielä toteutunut.

Avainsanat: sosiaalityöntekijä, ammattiylpeys, professio, ammatillisuus, asiantuntijuus, työhyvinvointi

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
2 YLPEYS TUNTEENA	4
2.1 Tunteiden merkitys	4
2.2 Ylpeyden tunteen paikantaminen.....	6
2.3 Sosiaalityö ja ammattiylpeys	8
3 SOSIAALITYÖ PROFESSIONA JA AMMATILLISENA TOIMINTANA	11
3.1 Profiisit	11
3.2 Sosiaalityön ammatillisuus ja asiantuntijuus	13
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	18
4.1 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymykset.....	18
4.2 Aineisto ja sen kerääminen	19
4.3 Aineiston analyysi.....	23
4.4 Tutkimusetiikka ja luotettavuus	26
5 SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN AMMATTIYLPEYS	28
5.1 Ammattiylpeyden kokemiseen yhteydessä olevat tekijät	29
5.1.1 Sosiaalityön ulkopuolelta tuleva arvostus	29
5.1.2 Työorganisaatio	32
5.1.3 Henkilökohtaiset saavutukset	35
5.1.4 Sosiaalityöspesifit tekijät.....	37
5.2 Ammattiylpeyden kokemisen ilmeneminen työssä	41
5.2.1 Ammatti-identiteetin vahvistuminen.....	41
5.2.2 Ammatillinen kasvu	44
5.2.3 Työhyvinvointi	45
6 PÄÄTÖS.....	49
6.1 Johtopäätökset.....	49
6.2 Pohdinta	51
LÄHTEET	56
LIITE.....	64

1 JOHDANTO

Sosiaalityö on henkisesti kuormittavaa ja vaativaa asiantuntijatyötä, jota tehdään usein paineen alla ja liian pienin henkilöstöresurssein. Sosiaalityöntekijöiden palkat ovat työn vaativuuteen nähden matalia, ja vaihtuvuus alalla on suurta. Tästä huolimatta alalla on sosiaalityöntekijöitä, jotka nauttivat työstään ja jatkavat tehtävissään. Sosiaalityö ammattina, jossa käytetään valtaa ja samalla autetaan ihmisiä, muodostaa kiinnostavan kehikon työn suorittamiselle. Nämä ristiriitaisuudet kiehtoivat minua tutkijana, ja halusin lähteä selvittämään sosiaalityöntekijöiden ammatistaan kokemaa ylpeyttä.

Ammattiyylpeuden kokemisella on tutkitusti vaikutusta työhyvinvointiin (Varila & Ikonen-Varila 2002; Tikkanen 2004), mutta sitä ei ole vielä tutkittu sosiaalityöntekijöiden kokemana. Sosiaalityön viimeaikainen tutkimus onkin keskittynyt pitkälti alan kuormittavuuteen (Pooler, Wolfer & Freeman 2014). Etsittäessä ratkaisuja sosiaalityön kuormittavuuskysymyksiin katse tulee suunnata myös työhyvinvointia edistäviin ja mahdollistaviin tekijöihin, joihin ammattiyylpeuden tunne paikantuu. Tunnistamalla sosiaalityöntekijöiden ammattiyylpeyteen yhteydessä olevia tekijöitä voidaan sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointiin vaikuttaa tuloksellisemmin, mikä taas parantaa sosiaalityön laatua.

Tulevaisuuden sosiaalityötä kartoittavassa raportissa vuodelta 2005 sosiaalityön vahvuutena nähtiin työstä koettu ammattiyylpeys (Karvinen-Niinikoski, Salonen, Meltti, Yliruka, Tapola-Haapala & Björkenheim 2005). Sosiaalityöntekijöiden ammattiyylpeyttä ei ole kuitenkaan tutkittu sen perusteellisemmin, vaikka se on määritelty yhdeksi alan vahvuudeksi jo lähes 15 vuotta aikaisemmin. Tämä nostaa tarpeen selvittää, mitä ammattiyylpeys tarkoittaa sosiaalityön kontekstissa.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian tämänvuotisen 70. juhlavuoden teema on ”Kasvua uralla”, jonka lähemmässä tarkastelussa puhutaan sosiaalialan arvostuksen ja sen korkeakoulutettujen työntekijöiden ammatillisesta kasvusta (Talentia 2019a). Tähän teemaan ammattiyylpeys sopii hyvin, sillä juuri edellä mainitut osa-alueet ovat tämän tutkimuksen mukaan olennaisia ammattiyylpeuden muodostumiselle ja sen ilmenemiselle työssä. Sosiaalityöntekijöiden ammattiyylpeys on siten ajankohtainen ja toistaiseksi vähäiselle huomiolle jäänyt aihe, vaikka sitä sivutaan usein muiden keskustelujen yhteydessä.

Tutkielman tavoite on tarkastella sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyden kokemuksia, niiden syntymistä ja näkymistä työelämässä. Tutkimus on laadullinen ja koostuu seitsemästä kirjoituspyynnöllä kerätystä sosiaalityöntekijöiden kirjoituksesta, joiden analysoimisessa on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tutkimus pyrkii vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin: mitkä tekijät ovat yhteydessä sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyden kokemiseen ja miten sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyden kokeminen ilmenee työssä?

Tutkielma etenee aloittaen teoriataustoituksen ylpeyden tunteen määrittelyllä, jossa selvennetään tunteiden merkitystä yhteiskunnassa sekä ylpeyden tunteen sijoittumista muiden tunteiden joukkoon. Luvussa käsitellään lisäksi sosiaalityön ja ammattiylpeyden aikaisempia kohtaamisia selvityksissä ja tutkimuksissa. Toinen teorialuku käsittelee sosiaalityötä professiona ja ammatillisena toimintana, johon myös sosiaalityön moniulotteinen asiantuntijuus sisältyy. Tutkimuksen toteutusta kuvaavassa luvussa kerrotaan tarkemmin aineistonhankinnasta kirjoituspyynnön avulla, sisällönanalyysin etenemisestä sekä pohditaan työn toteutuksen eettisiä kysymyksiä. Tulosluku jakautuu ammattiylpeyden kokemisen yhteydessä oleviin tekijöihin ja ammattiylpeyden kokemisen ilmenemiseen työssä. Viimeisessä luvussa kootaan tutkimuksen johtopäätökset yhteen, ja pohdinnassa esitetään tutkimuksen vahvuudet, heikkoudet sekä ehdotukset mahdolliselle jatkotutkimukselle.

2 YLPEYS TUNTEENA

2.1 Tunteiden merkitys

Järki ja tunne on totuttu perinteisesti erottamaan toisistaan vastakkaisina osapuolina, jolloin tunteellinen ihminen – usein nainen – on nähty järkevään ajatteluun ja toimintaan kykenevämmänä henkilönä. Vastaavasti järkevää ihmistä on pidetty tunteiden hillinnän taitajana, joka pystyy tekemään oikeanlaisia päätöksiä sekä toimimaan määrätietoisesti. Jotta järjen ja tunteen vastakkainasettelua sekä tähän suhtautumista kriittisesti voitaisiin tarkastella nykypäivän kontekstista, täytyy ymmärtää tunteiden teorioiden historiaa. Lähihistoriaa tarkasteltaessa huomataan, että vasta 1970-luvulla tunteet on alettu nähdä kiinnostavana tutkimuksen kohteena yhteiskuntatieteissä. Tätä ennen ajateltiin, että tunteiden tutkimus kuuluisi psykologialle eikä sen merkitystä ymmärretty filosofian tai yhteiskuntatieteiden kannalta. Varhaisimmat tunneteoriat juontavat juurensa Platoniin ja Aristoteleeseen, joiden oppien mukaan ihmissielu jakaantuu kolmeen osaan: himokkaaseen, innokkaaseen ja järkevään. Näiden ulottuvuuksien avulla ihminen tavoittelee nautintoa ja kunniaa sekä välttää tuskaa. Vastakkainen stoalainen näkemys pitää ihmisen sielua yhtenäisenä ja järkevänä, jossa tunteet ovat järjetön osatekijä eikä siten viisaalla, aikuisella sielulla ole tunteita. (Sihvola 1999.) Varhaisista tunneteorioista löytyy tunteiden merkityksen ydin eli yksilöä liikuttava voima, jonka mukaan osaamme välttää ja lähestyä tilanteita kognitiivisia ominaisuuksiamme hyödyntäen.

Suomen kielen tunne-sanana vastine englannin kielessä on *emotion*, joka pohjautuu latinan kielen sanaan *emovere*. Se tarkoittaa sananmukaisesti liikuttamista tai liikkumista ulospäin, mikä kuvaa hyvin tunteen tarkoitusta saada ihminen toimimaan ja liikkumaan. (Nummenmaa 2010, 13.) Tunteet itsessään ovat melko lyhytkestoisia, joskus voimakkaitakin toimintaan vaikuttavia tekijöitä. Mieliala on yksittäistä tunnetta pidempikestoisempi tekijä, joka virittää tunteeseen tietynlaisia tunteita herkemmin. Mieliala koostuu useasta tekijästä, kun taas tunteen pystyy paikantamaan yksiselitteisemmin tiettyyn tapahtumaan tai kohteeseen. (Mt., 32–33.)

Darwin (1871) on tutkinut emootioiden biologista samankaltaisuutta ihmisten ja eläinten välillä ja ymmärtää perustunteet universaaleiksi. Perustunteet ovat kaikissa kulttuureissa ilmenneviä, ja niitä ovat mielihyvä, pelko, viha, inho, suru ja hämmästys. Perustunteet ovat syntyneet evoluution tuloksena, sillä niillä on merkittävä tehtävä lajinkehityksen kannalta; ne

kertovat aivoille ja keholle, kuinka tilanteeseen tulisi reagoida ja täten hyödyttävät toimintaamme. (Nummenmaa 2010, 34.) Tunteet näkyvät ulospäin sosiaalisina reaktioina, mikä tapahtuu usein tiedostamattomasti ja automaattisesti. Tunteiden ilmaisussa ei ole suuria yksilöllisiä eroja, eli esimerkiksi perustunne surullisuus ilmenee itkuna ja se on helposti tunnistettavissa kulttuurista riippumatta. (Mt., 76–77.) Kuitenkin esimerkiksi autismin kirjolle on ominaista tunteiden tunnistamisen vaikeus, jolloin jopa perustunteiden erottaminen toisistaan voi olla haastavaa (Kuusikko-Gauffin 2011).

Sosiaalista konstruktionismia ja etenkin sen radikaalia suuntausta pidetään vastakkaisena ajattelumallina Darwinin emootioiden biologisuudelle. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tunteet nähdään kulttuurisesti muodostuvina ja kielen kautta rakentuvina, joten ihmisten ja eläinten emootiot ovat jo lähtökohtaisesti erilaisia. (Myllyniemi 2001, 29.) Kuitenkin myös eläinten käyttäytymistä ohjaavat erilaiset tilat, jotka motivoivat taistelemaan tai pakenemaan.

Tunneprosessien toimimisen voi pelkistää yksinkertaisimmillaan taipumukseen välttää ja lähestyä, mitä tavataan valtaosalla alkeellisempiakin eläimiä. Mitä monimutkaisempiin tunneprosesseihin edetään, sitä sosiaalisemmaksi ja kulttuurisesti opitummaksi tunne muuttuu – esimerkiksi juuri ylpeys on tunneprosessien hierarkiassa korkeimmalla ja monimutkaisimmalla tasolla häpeän, ujostumisen ja kateuden kanssa. Tällaiset tunteet opitaan sosiaalistumisen kautta muiden ihmisten tunnereaktioita tarkkailemalla, joten syntyäkseen ne vaativat aina yhteyden muihin ihmisiin. (Nummenmaa 2010, 36–37.) Ymmärrettäessä tunteet pohjimmitaan motivaatioksi välttää tai lähestyä voi pohtia, mikä on ylpeyden tunteen perimmäinen tarkoitus – erottua muista itseä korostaen vai luoda sosiaalista yhteneväisyyden tunnetta ryhmässä?

Työelämässä tietyt tunteet ja niiden näyttäminen voivat kuulua työnkuvaan. Työelämän tunteita tutkinut Arlie Hochschild (1979; 2012) kirjoittaa tunnetyöstä tarkoittaessaan tilannetta, jossa työntekijä joutuu muokkaamaan tunteitaan osaksi organisaation tavoitteita (ks. myös Fineman 2004, 19–20). Lisäksi Hochschild liittää tunnetyöhön erilaisia vallitsevia tunnesääntöjä, jotka ohjaavat tunteiden ilmaisua ja hyväksyttävyyttä. Hautajaisissa on sallittua näyttää surun tunnetta, mutta muita hautajaisiin sopimattomiksi katsottuja tunteita joudutaan rajoittamaan omassa ulosannissa.

Tunnesäännöt säätelevät työpaikoilla työntekijöiden suhteita niin asiakkaisiin kuin työtovereihin. Tunnesäännöt voivat olla yleisiä, ympäröivälle yhteiskunnalle ominaisia tai erityisiä,

työpaikkakohtaisia sääntöjä tunteiden ilmaisemiselle. Tarkemmin määriteltyinä tunnesäännöt liittyvät siihen, mitä tunteita on lupa näyttää, miten niitä saa näyttää, kuka saa näyttää ja kenelle sekä missä mitäkin tunteita saa näyttää. Tunnesäännöt ovat osa työntekijän identiteettiä ja habitusta, jolloin olennaista vallitsevien sääntöjen tunnistamiseksi on työntekijän tunteminen. Näiden lisäksi myös tunteiden tulkintaan liittyy sääntöjä, jotka vaihtelevat yksilökohtaisesti ja tilanteittain. (Gherardi 1995, 157–158; Ilmonen 1999, 319–320.)

Sosiaalityöntekijöiden työtä tunnetyönä tutkinut Arja Tuomi (1992, 3) pohtii eroja virkamiesmäisen ja emotionaalisen sosiaalityöntekijän välillä. Hänen mukaansa sosiaalityötä on usein pidetty työnä, jossa sen rationaalinen puoli on ottanut valtaa tunnetyöltä, vaikka sosiaalityö onkin vaativaa ihmissuhdetyötä ja vuorovaikutus tunteineen on olennainen osa asiakastilanteita. Itse ymmärrän sosiaalityön 2020-luvulle siirryttäessä psykososiaalisena tunnetyönä, sillä sosiaalityöntekijän kohdatessa vaikeissa elämäntilanteissa olevia asiakkaita muodostuu tärkeäksi taidoksi osata kohdata asiakkaan tunteet ja vastata niihin tilanteeseen sopivalla tavalla. Tunteita hallitusti näyttävää sosiaalityöntekijää pidetään todennäköisesti empaattisempänä kuin tunteista pelkistettyä virkamiestä, joka voidaan kokea asiakkaan näkökulmasta etäiseksi – toki ammatillinen etäisyys asiakkaaseen on säilytettävä.

Tunnetyötä tekevän sosiaalityöntekijän tärkeäksi ominaisuudeksi muodostuu tunneäly (Howe 2008). Tunneäly herkistää haastavan tilanteen ymmärtämiselle ja empatian kokemiselle, ja se mahdollistaa tilanteen kokonaisvaltaisemman hahmottamisen kuin pelkkä rationaalinen lähestymistapa (Isokorpi & Viitanen 2001, 60–61). Se ei silti poissulje järkeä, sillä tunneällyssä järki ja tunne kulkevat rinnakkain. Tästä päästään jälleen alun keskusteluun tunteen ja järjen vastakkainasettelusta; onko ne mielekäästi erottaa toisistaan ja luoda näin mielikuvia vastakkaisista ihmistyypeistä? Voitaisiinko järki ja tunteet ymmärtää painotuksiltaan tilanteittain vaihteleviksi ja uudelleen rakentuviksi?

2.2 Ylpeyden tunteen paikantaminen

Ylpeyden merkitys on kahtalainen; myönteisessä merkityksessä se on onnellista tyytyväisyyttä omiin suorituksiin ja ominaisuuksiin, kielteisessä merkityksessä ylpeys liittyy korostaiseen itsetietoisuuteen sekä kopeuteen (Kielitoimiston sanakirja 2018). Myönteisessä merkityksessä ylpeys näkyy luonnollisena omanarvontuntona ja tyytyväisyytenä omiin saavutuksiin tai osallisuutena johonkin, joka herättää ylpeyttä: ”hän on kahden reippaan lapsen

ylpeä isä”. Tällaiseen ylpeyteen ei liity kielteisiä sivumerkityksiä, eikä tunnetta kyseenalaisteta. Ylpeys muuttuu merkitykseltään kielteiseksi, kun se koetaan aiheettomaksi rehvasteluksi tai luonnottomaksi itsetietoisuudeksi: ”ylpeilee kuin kukko tunkiolla”. (Varila & Ikonen-Varila 2002, 16.)

Tarkastelemalla ylpeyden historiaa huomataan kuitenkin nopeasti, että ylpeys liitetään usein kielteiseksi tunteeksi. Raamatustakin tuttu sananlasku ”ylpeys käy lankeemuksen edellä” lienee yksi tunnetuimmista ylpeyden kuvauksista. Samalla se kertoo varhaisen kristinuskon yleisestä suhtautumisesta ylpeyteen. (Tracy, Shariff & Cheng 2010, 163.) Ylpeyttä ei ole pidetty tavoiteltavana asiana useimmissa uskonnoissa tai kulttuureissa; esimerkiksi buddhalaisuudessa ylpeyttä on pidetty saastuttavana kahleena, joka rinnastetaan vahingollisuudessaan vihaan ja himoon (Akira 1990, 47–55).

Etymologisesta näkökulmasta tarkasteltuna ylpeys näyttäytyy jopa vaarallisena ollessaan liiallista. Muinaiskreikan sana *hybris* on merkitykseltään lähellä ylpeyden tunteen merkitystä. *Hybris* merkitsi antiikin kreikkalaisille uhmakasta ylimielisyyttä ja jumalten uhoamista, johon liitettiin menestyksen aiheuttama liiallinen ylpeys. Ylpeys oli ajattelemattomuutta, josta seurasi tragedioissa usein sankarin romahdus. (Hosiaislouma 2016, 330.) Nykyajan käsitys ylpeydestä ei liene näin voimakkaasti väritynyt, vaikka sillä yhä on negatiivisia konnotaatioita.

Ylpeys on myös yksi seitsemästä kuolemansyynnistä. Muita kuolemansyntejä ovat kateus, irstaus tai himo, ahneus, viha, ylensyönti ja laiskuus, ja ne symboloivat ihmisen jatkuvaa taistelua hyvän ja pahan välillä sekä kuvaavat moraalista epäjärjestystä. Aristoteleen mukaan ne ovat kuin asuja, joihin pahuus on pukeutunut ja joiden avulla pystyvä ohjailemaan ihmisiä. Keskiajalla seitsemää kuolemansyntiä alettiin pitää yksinomaan Jumalan tahtoa vastustavina synteinä, mutta valistusajalla – esimerkiksi Immanuel Kantin ajattelussa – ne ymmärrettiin jo osana ihmisyyttä. Seitsemän kuolemansyntiä ovat myös olennainen osa Danten *Jumalaista näytelmää* ja sen kuvaamia helvetin tasoja. (Väisänen 2011, 139–140.)

Lazaruksen ja Cohen-Charashin (2001, 72–73) mukaan ylpeyden tunteen kokeminen liittyy ihmisen pyrkimykseen vahvistaa omaa identiteettiään, mikä tapahtuu saavuttamalla ihmiselle itselleen tai viiteryhmälle arvostetuksi koettu asia. Identiteetin eheyteen vaikuttaa myös ylpeyden vastatunne häpeä, joka on sekin universaali tunne ja siten kaikissa kulttuureissa ilmenevä. Voinee siis väittää, että ammattiylpeyden kokemus vahvistaisi yksilön ammatti-

identiteettiä ja edistäisi näin työhyvinvointia, jolloin ylpeys määrittyisi myönteiseksi tunteeksi.

Ylpeyden kaksinainen luonne jakaantuu liialliseen, aiheettomaan ylpeyteen sekä ansioiden mukaiseen, asialliseen ylpeyteen. Voidaan puhua myös autenttisesta ylpeydestä sekä hybridisestä eli ylimielisestä ylpeydestä, joista jälkimmäinen näyttäytyy usein muista erottautumisena ja oman itsen parempana pitämisenä. (Tracy ym. 2010, 163–170.) Suomalaisessa kulttuurissa ylpeys voidaan mieltää herkästi hybridisen ylimieliseksi tai aiheettomaksi, jolloin ylpeyden tunnetta ei ole helppo ilmaista muille. Ennen tunteen ilmaisua joudutaan mahdollisesti pohtimaan, onko syy ylpeydelle riittävän hyvä, jotta sen näyttämistä ei koeta rehvasuteluna. Tunnesäännöt säätelevät ylpeyden tunteen ilmaisua (Hochschild 2012), jolloin joudutaan pohtimaan itsen suhdetta muihin.

Jotta ylpeyden ulottuvuuksia voitaisiin tässä tutkielmassa ymmärtää kokonaisvaltaisemmin, on edellä tapahtunut ylpeyden monipuolinen määrittely välttämätöntä. Onko ylpeyden tunne kuitenkaan yhtäläinen ammattiylpeyden tunteen kanssa? Tutkielma keskittyy ammattiylpeyden kokemukseen, joten on hyvä tiedostaa ero termien ylpeys ja ammattiylpeys välillä. Edellä määritelty ylpeys on oma, irrallinen käsitteensä ammattiylpeydestä. Ammattiylpeydestä itsestään ei löydy suoraa kattavaa määritelmää, vaan avuksi tarvitaan ylpeyden käsitteen monipuolista tarkastelua. Näin ollen ylpeyden ja ammattiylpeyden käsitteitä ei voida täysin rinnastaa toisiinsa, mutta tutkielman laajuus huomioiden käsitän ammattiylpeyden tässä tutkielmassa ylpeyden käsitteen kautta. Käsitteen ammattia ja ammatillisuutta myöhemmin tutkimuksessa, jolloin ammattiylpeyden käsitteestä saadaan laajempi näkemys kuin yksin ylpeyden tunteen määrittelyn kautta. On kuitenkin hyvä tiedostaa, ettei ylpeys tunteena ole välttämättä määrittelyjenkään jälkeen ymmärrettävissä samalla tavalla kuin ammattiylpeyden yhteydessä esiintyvä ylpeys.

2.3 Sosiaalityö ja ammattiylpeys

Sosiaalityöntekijöiden työssä kokemia tunteita on tutkittu melko vähän, ja aikaisemmat tutkimukset ovat keskittyneet usein sosiaalityöhön tunnetyönä (ks. Eräsaari 1990; Tuomi 1992; Forsberg 2001; Molander 2003). Ammattiylpeyden tunteesta on haastavaa puhua tunnetyön yhteydessä, sillä ammattiylpeyden tunne poikkeaa asiakastyössä säädeltävistä tunteista; ammattiylpeyttä ei mielletä kuormittavaksi, vaan tutkimusten (ks. Varila & Ikonen-Varila 2002;

Tikkanen 2004) mukaan se voi vahvistaa ammattietiikkaa ja työn mielekkääksi kokemista. Sosiaalityöntekijöihin liittyvää ammattiylpeyden kokemusta ei ole aikaisemmin Suomessa juurikaan tutkittu, mutta ymmärrettäessä ammattiylpeyden kokemisen vaikutukset työhön aihe muodostuu kiinnostavaksi sosiaalityöntekijöiden työhyvinvoinnin kannalta.

Anna Niemen (2016, 64) mukaan sosiaalityöntekijät kokevat vaikeaksi oman työnsä arvostamisen, mikä näkyy ammattiylpeyden puutteena. On hyvä pohtia, syntyykö oman ammatin arvostus suhteessa itseen, vai vaikuttaako siihen ennemminkin muiden ihmisten tai yhteiskunnan käsitys ammatista. Vaikuttavina tekijöinä voi olla myös ammatin professioasema ja sitä kautta ammatti-identiteetin selkeys.

Ammattiylpeyden kokeminen vaikuttaa oletetusti sosiaalityöntekijöiden työtyytyväisyyteen. Mahdollisuudet kokea ammattiylpeyttä ja siten työtyytyväisyyttä eivät saa olla yksittäisen työntekijän vastuulla, vaan olosuhteet sille tulisi luoda työpaikan rakenteissa. Työtyytyväisyys syntyy osana palkkakehitystä, työn resursseja ja esimiestaitoja. (Branta, Jacobson & Alvinus 2017, 289–290.) Näin ollen ammattiylpeyteen vaikuttavat tekijät tulisi ymmärtää laajemmalla tasolla, jossa ympäristötekijät luovat työn tekemiselle ja siitä tyytyväisyyttä kokemiselle reunaehdot. Artikkelin painottaa tätä näkemystä ja jättää miettimään, millaiset ovat yksilötason mahdollisuudet vaikuttaa ammattiylpeyden kokemiseen. Voiko sosiaalityöntekijä olla ylpeä työstään, vaikka yleinen palkkataso tai työn saama arvostus eivät tuntuisi vastaavan työn vaatuvuutta?

Ammattiylpeyttä on tutkittu esimerkiksi sairaanhoitajien kokemuksista, jossa tärkeäksi ylpeyden kokemuksen tuottajaksi on havaittu suhde asiakkaisiin sekä hyvin tai hyvän tekeminen (Sneltvedt & Bondas 2016). Näiden elementtien voidaan nähdä sisältyvän läheisesti myös sosiaalityöhön, vaikka sairaanhoitajien kohdalla puhutaankin terveydenhuollosta. Suomen suurin terveys- ja sosiaalialan ammattijärjestö Tehy, jonka jäsenistä noin puolet on sairaanhoitajia, julkaisi 2016 järjestötutkimuksen tulokset ammattiylpeydestä. Tulosten mukaan 97 % järjestön jäsenistä on ylpeitä ammatistaan (Tehy 2016). Vastaavaa kyselyä ei ole toteutettu sosiaalityöntekijöille, mutta pohdittavaksi nousee sairaanhoitajien ja sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin selkeys. Sairaanhoitajien korkeita ammattiylpeyden tuloksia voi selittää vahva ammatti-identiteetti ja selkeä työnkuva, jotka eivät välttämättä ole itseltään selviä sosiaalityöntekijöille. Keskustelu sosiaalityön epäselvästä professioasemasta on tästä hyvä esimerkki (Raunio 2011, 39), joka aiheuttaa haasteita sosiaalityöntekijöille heidän määriteltessään ammatti-identiteettiään ja sosiaalityön paikkaa yhteiskunnassa.

Talentian selvityksessä vuodelta 2017 tarkasteltiin sosiaalityön työpaikkojen houkuttelevuutta Suomessa. Aineistosta selvisi, että suomalaiset sosiaalityöntekijät eivät arvosta omaa työtään yhtäläisesti kuten Iso-Britanniassa, jossa vastaavanlaisen selvityksen tulokset osoittivat 84 % sosiaalityöntekijöistä olevan ylpeitä ammatistaan ja nauttivansa työstään. Selvityksen mukaan suomalaiset sosiaalityöntekijät haluaisivat tuntea ylpeyttä työstään, mutta suoraa vastausta ongelmaan ei löydetä. Taustalla vaikuttavia tekijöitä etsitään esimerkiksi suomalaisesta vaatimattomuudesta eli siitä, että omista saavutuksista on vaikeaa olla julkisesti ylpeitä. (Paulin 2017, 24–28.)

3 SOSIAALITYÖ PROFESSIONA JA AMMATILLISENA TOIMINTANA

3.1 Professiot

Ammattien sosiologiassa professiot jaetaan rakenne-funktionalistisiin, piirreteoreettisiin ja valtateoreettisiin teorioihin. Valtateoreettisten professioteorioiden mukaan professiot syntyvät asiantuntemusta koskevien markkinoiden kontrollista, jonka seurauksena nähdään ryhmän arvostuksen, tulojen ja itsenäisyyden vahvistuvan. (Rostila, Mäntysaari, Suominen & Asikainen 2011, 145.) Funktionalistisessa ja piirreteoreettisessa suuntauksessa profession määrittelyyn liitetään muun muassa korkea koulutustaso, yhteiskunnan kannalta tärkeän tehtävän hoitaminen eettisin periaattein, ammatin autonomia, intellektuaalinen tiedepohja ja kielijärjestelmä sekä järjestöorganisoituminen (Vuorikoski 1999, 32–33). Tarkemmin professioteorioihin ovat perehtyneet Andrew Abbott ja Eliot Freidson omilla tahoillaan.

Freidsonin (2001, 180) mukaan ideaalityyppinen professionalismi koostuu omasta yliopistotasoisesta tutkimustietoa tuottavasta koulutuksesta, oman alan ideologiasta ja arvoista, alan tutkintoa edellyttävistä työmarkkinoista, ammatin kontrolloimasta työnjaosta sekä teoriapohjaisesta tiedon laadusta. Tämä on klassinen määritelmä professionille, johon palaan tuonnempana tekstissä tarkempien määrittelyjen lomassa. Myös Abraham Flexnerin määritelmä professionille on sosiologisessa keskustelussa merkittävä, ja tähän palaan myöhemmin sosiaalityön professioasemaa käsiteltäessä.

Abbott (1988, 315) jakaa profession oikeutuksen määrittellä, ottaa haltuun ja ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia kolmeen tasoon. Yhteiskunnallisen päätöksentekojärjestelmän taso takaa sen, että professionilla on lainsäädäntöön perustuva asema. Julkisuuden tasolla käydään keskusteluja professioasemasta ja kyseisen profession mielikuvista. Kolmas taso pitää sisällään työpaikan eli organisaation, jossa kilpailu valtuutuksista ja oikeuksista on henkilökohtaisempaa kuin julkisuuden tai lainsäädännön ja hallinnon tasolla. (Abbott 1988, 315; Puustinen 2006, 78–80.)

Lääkärin, lakimiehen ja papin ammatteja on totuttu perinteisesti pitämään professioina, eikä niitä juuri ole kyseenalaistettu. Professioaseman saavuttaakseen ammattialan taustalla tulee siis vaikuttaa systemaattinen teoria työstä, auktoriteettiasema, kulttuurin yhteneväisyys,

jäseniä kontrolloiva ryhmä sekä selkiintynyt käsitys urakehityksestä. Professioaseman saavuttaneen ammatin sisällä vallitsee korkea ammattietiikka ja autonomia, joka syntyy yhteiskunnan luottamuksesta kyseisen alan ammattilaisiin. Alan tieto on ulkopuolisilta suljettua ja pitkän koulutuspolun takana, jolloin maallikon ja ekspertin tietämyksen välillä on harkitusti suuri ero. (Lapinoja & Heikkinen 2006, 145–146.) Ekspertin käsite määritelläänkin henkilön tietämykseksi ja taidoksi, joka erottaa hänet asiasta vähemmän tietävästä ja kokemattomasta noviisista (Ericsson 2009, 3).

Malcolm Payne (2006, 143–144) lisää profession määritelmään tarkennuksia; professio eroaa vapaaehtoisuudesta palkkauksen vuoksi, se on tunnustettua tietynlaiseksi laadukkaaksi työksi ja siitä voidaan puhua yläkäsitteellä, esimerkiksi lääketieteen professiona (vrt. ”sähköasentajan professio”). Professioasemaan liittyy myös työn altruistinen luonne, jossa oma etu jää toissijaiseksi asiakkaan tai potilaan etuun nähden. Työ halutaan tehdä hyvin auttamisen, ei vain itsekkäiden syiden vuoksi.

Sosiaalityön professioasemasta on käyty keskustelua alan syntyajoista lähtien. Flexner (2001) pohti puheessaan vuonna 1915 sosiaalityön professioasemaa kieltäen sen, ja nyt sadan vuoden jälkeen aiheesta käydään jälleen keskustelua (esim. Gelman & González 2016). Etzionin (1969) mukaan sosiaalityö on semiprofessio, sillä siltä puuttuu autonominen asema organisaatioissa. Voidaan siis sanoa, että sosiaalityön pyrkimys saavuttaa vakaa professioasema on ollut vuosikymmenten ajan suuri haaste. Sosiaalityö ei myöskään tänä päivänä ole kansainvälisesti kaikkialla yhtä arvostettua kuin esimerkiksi Suomessa, jossa alalle vaaditaan ylempi korkeakoulututkinto.

Suomessa polku sosiaalityön professioaseman vahvistumiseen on tapahtunut ajan saatossa. Suomalainen sosiaalityön professio on syntynyt ja kehittynyt osana modernin hyvinvointivaltion rakentumisesta, jolloin sosiaalityön asiantuntijuus on ymmärretty kunkin ajan sosiaalityön käsityksen mukaisesti (Krok 2012, 58). Sosiaalityön professiokehityksessä on Suomessa erotettavissa eri vaiheita: 1930-luvun sosiaalityön oikeudellistaminen, 1940-luvun sosiaalityön psykologisoiminen sekä 1970-luvun sosiaalityön tieteellistämisen (Satka 1997, 28). Vaikka suomalaisen sosiaalityön professionaalistuminen on tapahtunut hiljalleen, se on ollut edistyksellistä moniin muihin valtioihin verrattuna, sillä sosiaalityön oppiaineen nostaminen ylemmän korkeakoulututkinnon tasoiseksi on tapahtunut Suomessa kansainvälisesti tarkasteltuna varhain (Vuorikoski 1999, 59).

Suomalainen sosiaalityön professiotutkimus on keskittynyt laajemmin 1980–1990-luvuille (Rajavaara 1986; Rostila 1988; Sipilä 1989; Lehto 1991; Mäntysaari 1991, Vuorikoski 1999), eikä ajankohtaisempaa tutkimusta juuri löydy. (Rostila ym. 2011, 147). Vuorikoski (1999) on väitöskirjassaan tutkinut sosiaalityön professionaalistumista Wilenskyn (1964, 142–145) jaottelun pohjalta, jossa erotetaan vaiheet ammatin harjoittamisesta kokopäivätoimisesti, koulutuksen organisoimisesta kohti yliopistotasoa, ammatillisen yhdistyksen perustamisesta, lainsäädännön tuomasta suojasta sekä viimein ammattietiikan muodostamisesta. Olisi tarpeen tutkia sosiaalityön profesioasemaa sosiaalityöntekijöiden kokemana nyt 2010-luvulla, sillä aikaisemmin mainitsemani tutkimukset ovat ajalta, jolloin alan kelpoisuusvaatimukset olivat hyvin erilaiset kuin tänä päivänä.

Vuonna 2005 voimaan tullut laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista (272/2005) oli merkittävä muutos aikaisempaan, sillä aiemmin siitä oli säädetty vain asetuksen (804/1992) tasolla. Vuonna 2016 voimaan tullut laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) on edelleen vahvistanut sosiaalityön profesioasemaa koulutuksen puolesta, sillä sosiaalityöntekijöiltä edellytetään nykyään ylempää korkeakoulututkintoa ammatin harjoittamiseksi. Näin ollen ammattia harjoittavat sosiaalityöntekijät ovat velvoitettuja yliopistotasoiseen koulutukseen, mikä on yksi profesioaseman edellytyksistä. Lakimuutoksen myötä sosiaalityöntekijä on laillistettu ammattihenkilö, joka tarvitsee Valviran myöntämän ammatinharjoittamisoikeuden voidakseen toimia sosiaalityöntekijän ammatissa ja käyttää sosiaalityöntekijän ammattinimikettä (Talentia 2016).

3.2 Sosiaalityön ammatillisuus ja asiantuntijuus

Sosiaalityön ammatillisuus tulee esille sen omissa arvonäkemyksissä ja moraalissa, ja sen etiikka määrittää suhdetta asiakkaisiin sekä yhteiskuntaan (Sipilä 2011, 19). Talentian sosiaalialan ammattihenkilön eettisissä ohjeissa (2017a) sosiaalityön eettiset periaatteet muodostuvat seuraavista kohdista: ihmisen oikeus ilmaista tunteitaan ja kielteisiä kokemuksiaan; arvostava vuorovaikutus ja luottamus; itsemääräämisoikeus ja osallisuus; ihmisen ainutlaatuisen kokonaisuuden huomioiminen; ihmisen voimavarojen ja vahvuuksien huomioiminen; oikeus osuuteen voimavaroista; yhdenvertaisuus; epäoikeudenmukaisten toimintatapojen ja käytäntöjen vastustaminen; syrjinnän vastustaminen ja erilaisuuden hyväksyminen. Opas perustuu sosiaalityöntekijöiden kansainvälisen järjestön IFSW:n (International Federation

on Social Workers) ja valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan ETENEn julkaisujen sisältöihin. Opas korostaa, etteivät ammattieettiset ohjeet kykene antamaan yksioikoisia vastauksia haastaviin tilanteisiin, mutta ne kannustavat pohtimaan asiakkaan oikeuksien toteutumista sekä työntekijän mahdollisuuksia vaikuttaa tilanteeseen. (Talentia 2017a.) Sosiaalityöntekijöille työn eettisyys tarkoittaa oikeudenmukaisuutta, tasa-arvoisuutta ja asiakkaan ihmisarvoista kohtaamista, mikä asettaa sosiaalityön professionille moraalisen ulottuvuuden. Sosiaalityö ei täten voi olla arvovapaa ammatti. (Sipilä 2011, 146.)

Akateemiset taidot ovat osa sosiaalityön ammatillisuutta. Vaativa sosiaalityön asiantuntemus edellyttää valmiuksia tieteelliseen kysymyksenasetteluun ja päättelyyn, tieteellisen tiedon hankintaan sekä argumentointiin. Myös tieteellisen kirjoittamisen taitoja vaaditaan. (Sipilä 2011, 38.) Tämä näyttäytyy kykynä toimia yhteiskunnallisia muutoksia vaativissa tilanteissa sosiaalityön vaatimusten mukaisesti.

Ammatillisuudesta puhuttaessa on tarpeen tarkastella myös ammatti-identiteetin käsitettä, sillä se auttaa yksilöä hahmottamaan itseään kyseisen ammatin edustajana. Ammatti-identiteetti on yhdistelmä arvoja, uskomuksia ja kokemuksia omasta itsestä osana työtä ja siihen liittyvää ammatillisuutta. Ammatti-identiteettiin liittyy luottamus omaan ammatilliseen tietämiseen, ja sitä refleктоimalla selvennetään itselle ammatillisia tavoitteita. Myös yksilön elämänhistoria ja identiteetin persoonallinen aspekti, kuten kulttuuri ja uskonnollisuus, vaikuttaa siihen, kuinka ymmärrämme itsemme ammatillisena toimijana. (Kirpal 2004; Patrick & McPhee 2011.) Postmodernin identiteettiteorian mukaisesti ammatti-identiteetti on pirstaloitunut, joten sitä ei tulisi ymmärtää yhdeksi ja samaksi. Työntekijältä odotetaan joustavuutta, jolloin ammatti-identiteettiä ei halutakaan enää käsittää muuttumattomina (Vähäsantanen 2010, 168–172.)

Ammatillisuus on ymmärretty eri tavoin käsityömäisen, teollisen ja jälkiteollisen ajattelumallin mukaan. Käsityöläisen ammatillinen identiteetti pohjasi traditioihin ja sosiaaliluokkiin, ja ammatillisuus saavutettiin osana oppipoika–mestari-järjestelmää. Teollinen käsitys edellytti tehokkuutta, jonka taustalla vallitsi kontrolli ja mekaaninen ihmiskäsitys. Työntekijän ja organisaation samansuuntaisiin arvoihin ja kulttuuriin nojaava jälkiteollinen malli taas ymmärtää yksilön identiteetit joustavina ja prosessimaisina. (Eteläpelto & Vähäsantanen 2006, 29–31.)

Itse identiteetit voidaan käsittää sisäisinä ja ulkoisina identiteetteinä, joista ensimmäinen pitää sisällään yksilön kokemuksen itsestään ja jälkimmäinen ymmärryksen yksilöstä

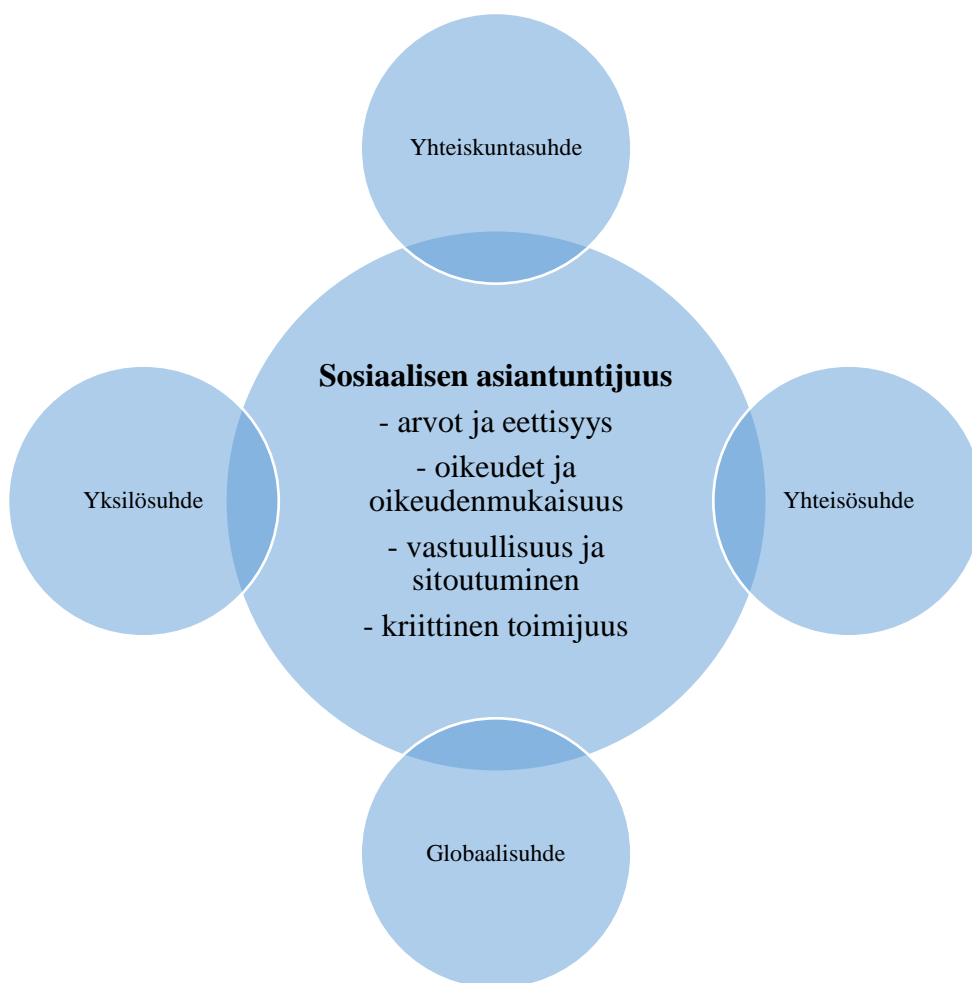
sosiaalisen perspektiivistä. Identiteettejä on monenlaisia, ja ne vaihtelevat esimerkiksi sukupuolen, luokan, kansallisuuden ja ammatin mukaan. (Watson 2012, 256–257.) Tajfelin (2010) mukaan yksilön käyttäytyminen muodostuu henkilökohtaisen ja sosiaalisen identiteetin välillä, mutta voidaan pohtia, ovatko nämä kaksi toistensa ääripäitä vai sulautuvatko ne toisiinsa tilanteittain. Sosiologian klassikon Meadin minäteoria erottaa sekin yksilön minuuden eri puolet. Subjektiminä (I) on aktiivinen minuuden tarkkailija, ja objektiminä (me) kuvastaa itsessään sitä mitä muut yksilöltä odottavat (Mead 1983, 173–175). Yksilöllä on siten kaksi eri minuutta, jotka muovautuvat sosiaalisissa tilanteissa ja joiden kehittymiselle olennaista on yksilön vuorovaikutus ympäristönsä kanssa.

Sosiaalityön asiantuntijuutta ovat väitöskirjoissaan tutkineet Satka (1995), Karvinen (1996), Mutka (1998) ja Sipilä (2011). Vuoteen 2018 mennessä julkaistuista suomalaisista sosiaalityön väitöskirjoista 13 sisältää tutkimuksen nimikkeessä sanan asiantuntijuus tai asiantuntija (Paasio 2018, 265). Sipilä (2011) jakaa väitöskirjassaan sosiaalityön asiantuntijuuden tietoon, taitoon ja etiikkaan. Hän jäsentää ammattitaidon hallintaa (2011, 39) taidoksi kohdata asiakas, tunnistaa, mistä on kysymys, toimia sen mukaan sekä osata arvioida ja kehittää toimintaa. Mutka (1998) keskittyy väitöskirjassaan modernin sosiaalityön asiantuntijuuden murrokseen ja peilaa tutkimuksensa 1990-luvun yhteiskuntaa vasten.

Sosiaalityön asiantuntijuudessa yhdistyvät asiakkaiden psykososiaalinen tukeminen sekä rakenteellinen sosiaalityö yhteiskunnallisena vaikuttamisena. Asiantuntijuus syntyy teoreettisista, metodisista ja tutkimuksellisista taidoista, joita sosiaalityöntekijä hyödyntää kohdassaan asiakkaita tai vaikuttaessaan yhteiskuntaan. (Laitinen, Kemppainen, Lakkala, Kauppi, Veikanmaa, Välimaa & Turunen 2018, 156.) Mitä tarkemmin sosiaalityöntekijän työnkuvaa tarkastelee, sitä tarkemmaksi muuttuu myös asiantuntijuuden määritelmä. Esimerkiksi mielenterveysosiaalityöntekijän asiantuntijuuteen liittyy edellä mainitun laajan sosiaalityön asiantuntijuuden lisäksi tietoa mielenterveysongelmista ja psykiatriasta, emotionaalisesti haastavan työn hallintaa sekä asiakkaan oikeusturvan huolehtimista (Ryan, Healy & Renouf 2004, 30–35; Leinonen 2018, 137). Asiantuntijuus täsmentyy siis sosiaalityön kentän mukaan, ja koska sosiaalityö ulottuu monille elämän osa-alueille, työssä vaadittava asiantuntijuus on kullakin osa-alueella painotukseltaan erilaista.

Anneli Pohjola (2018, 287) havainnollistaa sosiaalisen asiantuntijuutta kuviolla (kuvio 1), jossa näkyy asiantuntijuuden ulottuvuudet yhteiskunnan eri tasoille jaoteltuina. Sosiaalisen asiantuntijuuden taustalla vallitsee ymmärrys sosiaalityön käytännön ja teorian

vuorovaikutuksesta, jonka tavoitteena on hyvinvoinnin lisääminen. Kuviosta näkee, että hyvinvoinnin lisääminen sosiaalityön asiantuntijuutta käyttäen tapahtuu monilla eri tasoilla, mikä osoittaa sosiaalityön haastavan tehtävän yhteiskunnassa. Sosiaalisen asiantuntijuuden kompleksisuus aiheutuu monista päällekkäisistä suhteista ja ulottuvuuksista, joiden ristiaallokossa sosiaalityöntekijä etsii hyvinvointia edistäviä ratkaisuja niin yksilön kuin yhteiskunnan tasolla.

KUVIO 1. Sosiaalityön asiantuntijuuden keskeiset rakennetekijät

Sosiaalityön sosiaalisen asiantuntijuuden eettisyys pitää sisällään yksilötason auttamisen ulottuvuuden, mutta sitä tulisi tarkastella myös laajemmin ja ymmärtää sen poliittinen luonne. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalityöntekijä puolustaa heikompia yhteiskunnassa ja nostaa esiin yhteiskunnallisia epäkohtia, joihin päättäjien tulisi reagoida. Heikompien puolustaminen liittyy sitoutumiseen ja vastuullisuuteen, joissa pyritään asiakkaiden oikeuksien puolustamiseen hyödyntäen sosiaalisen asiantuntijuutta. (Pohjola 2018, 286–287.) Tähän

liittyy lisäksi kriittisyys, jonka ymmärrän sosiaalityöntekijän suhtautumisena omaan toimintaan sitä kehittäen ja sen rajat ymmärtäen, mutta myös kriittisenä suhtautumisena itse sosiaaliseen sekä yhteiskuntaan.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymykset

Tutkimus on laadullinen ja pyrkii kuvaamaan sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyden kokemuksia, muodostumista ja ilmenemistä työssä. Tavoitteena ei ole ilmiön yleistäminen, eikä se Eskolan ja Suorannan (2008, 61) mukaan olekaan kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoitus – olennaista on se, että ilmiöstä kyetään muodostamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta. Määrän sijasta keskityn kirjoitusten laatuun, mikä mahdollistaa aineiston syvällisen tarkastelun.

Laadullisessa tutkimuksessa korostetaan ihmistä oman kokemusmaailmansa subjektina, joka havainnoi ja toimii suhteessa aikaan ja paikkaan (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2014, 82). Tutkimukseen osallistuneet kirjoittajat kirjoittavat omasta kokemuksestaan, joten tekstit tulee ymmärtää ainutlaatuisina tuotoksina. Kirjoituksista on löydettävissä keskenään samankaltaisia kokemuksia, vaikka tekstien esimerkit ovat tapauskohtaisia ja ammattiylpeyden kokemus on kussakin kokijakohtaisesti muodostunut.

Tutkimustulokset kertovat tutkimukseen osallistuneiden seitsemän sosiaalityöntekijän kokemuksia ammattiylpeydestä, ja kirjoitukset ovat keskenään erilaisia niin tyyliltään kuin pituudeltaan. Vaikka aineisto on määrällisesti pieni, kirjoituksista löytyi yhteneväisyyksiä ja samankaltaisia kokemuksia. Tämän perusteella voi olettaa, että ammattiylpeyden kokemukset myös muilla sosiaalityöntekijöillä muodostuvat jossain määrin vastaavanlaisista kokemuksista. Voi lisäksi olla mahdollista, että tutkimukseen osallistuneille aihe on ollut henkilökohtaisesti merkittävä ja näin ollen aiheesta kirjoittaminen on tuntunut luontevalta. Heillä on ollut ammattiylpeydestä mahdollisesti enemmän sanottavaa kuin heillä, jotka eivät osallistuneet tutkimukseen.

Tutkimuskysymykset muuttivat muotoaan tutkimusprosessin eri vaiheissa. Ennen aineiston hankkimista alustavat tutkimuskysymykset sisälsivät maininnan tunnesääntöjen vaikutuksesta ammattiylpeyden kokemiseen ja tunteen ilmaisuun. Aineiston keräämisen jälkeen tunnesääntöjen tutkiminen ei ollut enää mahdollista, sillä tutkittavat eivät pohtineet kirjoituksissaan riittävästi tunnesääntöjen osuutta ammattiylpeyden kokemiselle. Näin ollen tutkimuskysymykset muotoutuivat lopulliseen muotoonsa vasta aineiston analyysivaiheessa,

jolloin tutkimuksen sisältö alkoi hahmottua selkeämmin. Tämä on Hakalan (2018, 23) mukaan jopa suotavaa laadulliselle tutkimukselle, sillä silloin tutkija ehtii selkiyttää tutkimuksen tavoitteita kesken tutkimusprosessin eikä etukäteen liian tiukasti määritelty tehtävänasettelu rajoita tutkimuksen eri vaiheita. Tutkimuskysymykset tarkentuivat seuraaviksi: **mitkä tekijät ovat yhteydessä sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyden kokemiseen ja miten sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyden kokeminen ilmenee työssä?**

Tutkimuksessa etsitään vastauksia tutkimuskysymyksiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta. Aineistolähtöinen analyysi mahdollistaa aineiston tarkastelun ilman ennalta määrätyn teorian rajoittavuutta, jolloin teoria muodostuu empiirisestä aineistosta käsin (Eskola & Suoranta 2008, 19). Aineistolähtöistä analyysia voidaan kuitenkin kritisoida siitä, voiko mikään tutkimus perustua empiriasta puhtaasti nousevaan tietoon, sillä tutkija tekee tutkimusmenetelmällisiä ratkaisuja jo ennen tutkimuksen toteuttamista. Tällöin tutkijalla on joko tiedostetusti tai tiedostamatta mielessään jokin kehikko, joka ohjaa tutkimuksen toteutusta. (Kiviniemi 2018, 77; Tuomi & Sarajärvi 2018, 109.) Tässä tutkimuksessa aineistolähtöinen analyysi pyrkii rakentumaan aineistosta käsin, mutta tutkijana joudun myöntämään minulla olleen tiettyjä etukäteisoletuksia ammattiylpeyteen vaikuttavista tekijöistä sosiaalityön kontekstissa. Nämä perustuivat osittain aikaisempiin ammattiylpeyden tutkimuksiin sekä olettamukseeni siitä, että sosiaalityötä ei välttämättä arvosteta työn vaatavuuteen nähden tarpeeksi. Aihetta ei kuitenkaan ollut tutkittu ennen sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, joten tutkimusasetelma oli riittävän avoin aineiston käsittelylle valitsemallani menetelmällä.

4.2 Aineisto ja sen kerääminen

Aineisto koostuu seitsemästä kirjoituspyynnöllä kerätystä sosiaalityöntekijän vapaamuotoisesta kirjoituksesta, jotka ovat pituudeltaan vajaasta kahdesta sivusta neljään sivuun. Rajasin kirjoituspyynnössä kohdejoukoksi asiakastyötä tekevät sosiaalityöntekijät, sillä halusin tutkia ammattiylpeyden kokemuksia sellaisten henkilöiden kokemana, jotka tietävät mitä käytännön sosiaalityö on. Tällä pyrin rajamaan ulos sosiaalityötä opiskelevat, joilla ei vielä ole ollut kosketusta asiakastyöhön, ja joilla mahdollinen ammattiylpeyden kokemus rajoittuisi toistaiseksi sosiaalityön opiskelijan identiteettiin.

Taustatietonsa ilmoitti kuusi vastaajaa seitsemästä, ja niiden perusteella vastaajat olivat iältään 22–62-vuotiaita. Työkokemus sosiaalityöstä vaihteli puolesta vuodesta 37 vuoteen.

Kokemusvuosia alalta oli vastaajien kesken myös tältä väliltä melko tasaisesti, ja osalla oli taustallaan muita ammatteja. Taustatietonsa ilmoittaneista kaikki olivat naisia, mikä ei tilastojen valossa ole yllättävää, sillä valtaosa – lähes 90 prosenttia – sosiaalityöntekijöistä on naisia (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015, 18). Osallistujat työskentelivät eri organisaatioissa eri puolella Suomea ja he ilmoittivat tämänhetkisen työpaikkansa olevan lastensuojelussa, perheneuvolassa, lapsiperheiden peruspalveluissa sekä sairaalassa. Vaikka aineisto on lukumäärältään pieni, tutkimustulosten kannalta on kiinnostavaa, että vastaajat ovat taustoiltaan erilaisia niin työkokemuksen, iän kuin organisaation puolesta.

Alkuperäinen tarkoitukseni oli kerätä aineisto ryhmähaastattelujen avulla, jolloin yhtäaikaista useampi sosiaalityöntekijä olisi saanut kertoa ammattiylpeyden kokemuksistaan ja niihin liittyvistä tunnesäännöistä. Ryhmähaastattelun etuna voidaankin pitää sitä, että yhtäaikaista saadaan tietoa useammalta vastaajalta – tosin haastattelutilanteen litterointivaihe on työläs useiden vastaajien vuoksi (Hirsjärvi & Hurme 2014, 63). Ajatukseni oli, että ryhmässä yhteisesti pohdittu teema auttaisi luomaan monipuolisempaa keskustelua kuin yksilöhaastatteluna toteutettu aineistonkeruumenetelmä. Arvioin kuitenkin, että ryhmähaastattelu ei välttämättä soveltuisi aineistonkeruumenetelmäksi tutkittaessa tunnesääntöjä, sillä vallitsevat tunnesäännöt saattaisivat itsessään rajoittaa ryhmän yksilöiden vapautta jakaa kokemuksiaan. Toteutuessaan tämä olisi vaikuttanut tutkimuksesta saatujen tulosten luotettavuuteen. Lopulta tunnesääntöjen vahvempi painotus teoriaosuudesta rajautui pois.

Päädyin lopulta keräämään aineiston kirjoituspyynnön avulla (liite 1). Julkaisin kirjoituspyynnön sosiaalityöntekijöiden uraverkostoryhmässä Facebookissa joulukuussa 2018 ja uudemman kerran tammikuussa 2019. Lisäksi jaoin pyyntöä omien tuttavieni kautta sekä sähköpostijakelulla johtaville sosiaalityöntekijöille ympäri Suomea. Kirjoitusten palautusten takarajaksi asetin tammikuun lopun.

Ajattelin saavani kirjoituksia lähemmäs toistakymmentä kiinnostavan aiheen vuoksi, mutta kun huomasin kirjoitusten tipahtelevan sähköpostiini harvakseltaan, ryhdyin jo suunnittelemaan haastatteluiden pitämistä riittävän aineistokoon saavuttamiseksi. Kirjoituspyynnön julkaisu sijoittui joulukuulle, mikä saattoi ajankohtana olla huono niin työ- kuin joulukiireiden vuoksi. Ammattiylpeys aiheena saatettiin myös kokea vaikeaksi, mikä saattoi nostaa kynnystä lähteä kirjoittamaan siitä tarkemmin. Sain lisäksi palautetta siitä, että kirjoitusten palauttaminen sähköpostiin ei taannut riittävästi anonymiteettia vastaajalle, vaan paremmin olisi toiminut anonymi nettilomake. Onnekseni tutkimukseen osallistuneilla seitsemällä

vastaajalla oli aiheesta paljon sanottavaa, joten haasteista huolimatta helmikuun alussa arvioin aineiston olevan riittävä sellaisenaan.

Aineiston koon riittävyttä voidaan tarkastella saturaation eli kylläntymispisteen avulla. Kylläntymispisteen saavutettua yksittäiset tapaukset eivät tuota tutkimusongelman kannalta enää uutta tietoa. Saturaation määrittäminen on laadullisessa tutkimuksessa useimmiten hankalaa, sillä se tapahtuu aina tutkimuskohtaisesti. (Eskola & Suoranta 2008, 62–63.) Tässä tutkimuksessa kirjoituksia odottaessa olin tutkijana ”passiivinen”, jolloin en voinut juurikaan vaikuttaa siihen, kuinka monta kirjoitusta vielä vastaanottaisin. Lisäksi tutkin yksittäisten ihmisten omakohtaisia kokemuksia, mikä voi Hanna Vilkan (2015, 152–153) mukaan vaikeuttaa kylläntymispisteen määrittämistä – jokainen uusi kirjoitus tuo melko varmasti uutta ainutlaatuista tietoa kyseisestä osallistujasta, mutta onko se oleellista? Minun on siis tutkijana vaikea arvioida, kuinka paljon yksi ylimääräinen kirjoitus olisi tuonut lisäarvoa tutkimukselleni. Saturaation huomaaminen olisi melko todennäköisesti ollut helpompaa, jos kirjoituksia olisi ollut enemmän.

Kirjoituspyynnöillä kerätyissä kirjoituksissa yhdistyy omaelämäkerrallisuus ja kerronnallinen teksti yksittäisestä aiheesta (Ronkainen ym. 2014, 114). Keräämäni aineisto sisälsikin ammattiyhpeyden kokemusten kuvailua niin kirjoittajan historiallisesta perspektiivistä oman työuran eri vaiheilta kuin nykyhetken näkökulmasta. Tekstit olivat erilaisia, eikä kaikissa painottunut elämäkerrallisuus yhtäläisesti. Kirjoitukset saivat olla ohjeistuksen mukaan vapaamuotoisia, mikä mahdollisti tekstien erilaisuuden ja muodollisen joustavuuden.

Kun aineisto kerätään kirjallisina tuotoksina, oletetaan että kirjoittaja kykenee ilmaisemaan itseään kirjallisesti ja tuomaan ajatuksensa selkeästi esille (Tuomi & Sarajärvi 2018, 96). Sosiaalityöntekijät ovat tottuneet kirjoittamaan erilaisia tekstejä dokumentoidessaan asiakastapaamisia, joten oletin heidän kirjallisen ilmaisunsa olevan lähtökohtaisesti riittävän sujuvaa. Tämä näkyi vastauksissa ammattiyhpeyden monipuolisena pohtimisena niin nykyhetkessä kuin menneisytydessä suhteutettuna omaan ammatilliseen kasvuun uran eri vaiheissa. Monipuoliset vastaukset saattoivat syntyä myös kirjoituspyyntöön lisäämieni apukysymysten kautta.

Voidaan ajatella, että kirjoittamalla omista kokemuksistaan henkilö rakentaa minuuttaan. Siten kirjoitukset toimivat persoonallisen ja ammatillisen kasvun työkaluina (Syrjälä 2018, 268.) Tämän käsityksen mukaisesti ammattiyhpeyden tutkiminen osallistujien kirjoitusten kautta on perusteltu valinta, sillä tässä tutkimuksessa myös ammatti-identiteetillä osana

sosiaalityön professiota on merkittävä rooli ammattiylpeuden kokemukselle. Tutkimukseen osallistuminen on mahdollisesti selkiyttänyt kirjoittajien käsityksiä heidän henkilökohtaisista ammattiylpeuden kokemuksistaan.

Aineistonhankintamenetelmänä kirjoituspyyntö sisältää riskejä, jotka eivät ole ominaisia esimerkiksi haastattelulle. Tutkijalla on kirjoituspyyntöä julkaistaessa mielessä tiettyjä kysymyksiä ja teemoja, joihin hän haluaa vastauksia ja joihin hän ajattelee niitä myös saavansa. Haastattelussa tutkijalla on usein apunaan haastattelurunko, mutta tilanteen niin vaatiessa haastattelijalla voi pyytää tarkennuksia ja tehdä muita muutoksia, mikä lisää aineistonkeruun joustavuutta ja tulkintamahdollisuuksia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 205). Koska kirjoituspyyntöä käytettäessä ei yleensä voida jälkikäteen esittää lisäkysymyksiä vastaajalle, kirjoituspyyntö saattaa sisältää apukysymyksiä, joilla vastaajaa on tarkoitus ohjata tiettyyn suuntaan. Kirjoittajat kuitenkin ymmärtävät kysymyksenasettelun ja tutkimusongelman kunkin omalla tavallaan, eikä tutkija vastauksia lukiessaan välttämättä saa sellaisia vastauksia kuin olisi odottanut, mikä saattaa aiheuttaa muutoksia tutkimusongelman aseteluun (Helsti 2005, 151).

Valitsemassani aineistonhankintamenetelmässä on myös etunsa. Omaelämäkerrat, mutta myös vapaammat kirjoitukset ovat tutkittavalle erityinen osallistumismuoto, jossa vastaaja pääsee kertomaan ajatuksiaan tutkittavasta aiheesta ilman minkään vuorovaikutussuhteen häiritsemistä. Kirjoittamalla kokemuksistaan tutkijan fyysinen läsnäolo ei vaikuta tutkittavan vastauksiin, joten kirjoituksiin voi syventyä päiväkirjamaisesti ja luottamuksella. Tämä tekee kyseisestä aineistonhankintamenetelmästä asetelmaltaan hyvin erilaisen verrattuna haastatteluun, jossa tutkija on alati vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. (Eskola & Suoranta 2008, 122.) Kirjoituspyyntöni (liite 1) sisälsi apukysymyksiä, mutta muutoin rohkaisin vastaajia kirjoittamaan vapaasti omista kokemuksistaan. Ajatukseni oli, että ylpeyden kokemuksista olisi kenties helpompi kirjoittaa kuin kertoa ääneen tuntemattomalle. Kirjoituksiin osallistujat saavat itse rauhassa päättää, millaiset asiat ovat kunkin kohdalla tärkeitä tulla kerrotuiksi. Kirjoituksiin on lisäksi helppo palata jälkikäteen eli aineistoa ei ole välttämättä saada kasaan yhdellä kertaa, vaan sen voi lähettää tutkijalle silloin kun kokee kirjoituksen olevan valmis.

Oma tutkimussuunnitelmani ohjasi tutkimaan ammattiylpeyttä tunnesääntöjen kautta, mutta aineistonkeruun aikana saamani materiaali selvensi minulle pian, ettei alkuperäinen suunnitelma olisi toteutettavissa sellaisenaan. Tunnesäännöt osana teoreettista viitekehystä

vaihtuivat ammattiylpeyden ymmärtämiseen osana sosiaalityön professiota, ammatillisuutta sekä asiantuntijuutta. Alkuperäinen aikomukseni ammattiylpeyden tunnesääntöjen tutkimisesta määritteli aineistonhankintamenetelmän, vaikka en lopulta käyttänytäkään sitä teoreettisena viitekehyksenä. Jälkikäteen ajateltuna olisin voinut kerätä aineiston haastatteluilla, mutta kirjoituspyyntöä julkaistessani en voinut tietää mihin suuntaan tutkimusprosessi kääntyisi. Pertti Alasuutarin (2011, 83–84) mukaan tällainen teorian ja empirian välinen keskustelu osana laadullista tutkimusprosessia on useimmiten sääntö kuin poikkeus. Näin ollen tutkimussuunnitelma voi muokkautua tutkimusprosessin aikana paljonkin tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja siihen muovautuvan aineiston hakiessa paikkaansa tutkimuksessa.

4.3 Aineiston analyysi

Tutkimuksen analyysimenetelmäksi valikoitui aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jossa eteneminen tapahtuu induktiivisesti eli yksittäisestä yleiseen. Sisällönanalyysiä käyttämällä pyritään tiivistämään tutkittavasta ilmiöstä yleinen kuvaus. Vastuu tutkimustulosten selkeästä esitettävyydestä ja tuloksista on tutkijalla, sillä huolimattomasti tehtynä ja analyysia suppeasti kuvailemalla tulokset voivat jäädä keskeneräisiksi muodostamatta mielekkäitä johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Kiinnitin tähän erityistä huomiota, jotta tutkimukseni raportoinnissa sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeydestä syntyisi mahdollisimman selkeä ja teoreettinen kokonaisuus.

Sisällönanalyysi etenee useiden vaiheiden kautta kohti tavoiteltavaa lopputulosta eli selkeitä johtopäätöksiä tuloksista. Analyysi alkaa aineiston pelkistämällä eli redusoinnilla, jossa tekstistä karsitaan tutkimuksen kannalta epäolennaiset kohdat pois. Jäljelle jäävät ilmaisut, jotka kuvaavat alkuperäisen tekstin ydinsisällön pelkistetyssä muodossa. Pelkistämisen jälkeen saadut ilmaukset klusteroidaan eli ryhmitellään alaluokiksi, joista edetään yläluokkiin ja edelleen pääluokkiin. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämässä aineiston oleellisesta tiedosta muodostetaan teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Koska sisällönanalyysi on näin monivaiheinen, on tärkeää tarkistaa, että johtopäätökset ovat palautettavissa alkuperäisiin ilmauksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–126.)

Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin kirjoituspyynnön avulla, jolloin saatu aineisto oli jo valmiiksi tekstimuodossa eikä sitä tarvinnut erikseen litteroida. Tutkijana pääsin siis suoraan lukemaan kirjoituksia ne vastaanotettuani, ja pyrinkin tutustumaan aineistoon

mahdollisimman pian niiden saapumisen jälkeen. Tämä mahdollisti sen, että ehdin lukea kirjoitukset läpi useampaan kertaan ilman kiirettä.

Saatuani lopullisen aineiston kasaan helmikuun alkuun mennessä aloin lukea tekstejä läpi tarkemmin. Yliviivasin alustavasti eri väreillä aineistosta samankaltaisia ilmauksia, jolloin samalla pelkistin aineiston ja jätin jäljelle seuraavaa vaihetta varten vain tutkimuksen kannalta oleelliset ilmaukset. Näin ollen aineiston pelkistäminen ja ryhmittely tapahtui osittain päällekkäin. Kirjoituksista alkoi jo tässä vaiheessa hahmottua kuva, että kirjoittajat jäsenivät ammattiyhpeyttä sen muodostumiseen vaikuttavien tekijöiden sekä ammattiyhpeyden kokemisen vaikutusten kautta.

Etenin aineiston varsinaiseen ryhmittelyyn niin, että kirjoitin pelkistetyt ilmaukset tarralapuille hahmottamisen helpottamiseksi. Pelkistetyistä ilmauksista muodostin alaluokkia, jotka nimesin ryhmää yhteisesti kuvaavalla käsitteellä. Seuraavaksi yhdistin alaluokat yläluokkiin, jotka nimesin sosiaalityön ulkopuolelta tulevaksi arvostukseksi, työorganisaatioksi, henkilökohtaisiksi saavutuksiksi, sosiaalityöspesifeiksi tekijöiksi, ammatti-identiteetin vahvistumiseksi, ammatilliseksi kasvuksi sekä työhyvinvoinniksi. Yläluokat jaoin pääluokkiin, jotka jakautuivat sosiaalityöntekijöiden ammattiyhpeyden kokemiseen yhteydessä oleviin tekijöihin ja ammattiyhpeyden kokemisen ilmenemiseen työssä – eli samaiseen jaotteluun, joka oli havaittavissa jo analyysin aikaisemmassa vaiheessa. Ensimmäinen pääluokka vastaa tutkimuskysymykseen ammattiyhpeyden kokemiseen yhteydessä olevista tekijöistä, ja toinen pääluokka keskittyy antamaan vastauksia tutkimuskysymykseen ammat-
tisyhpeyden kokemisen ilmenemisestä työssä. Pääluokat muodostivat yhdistävän luokan, jonka nimesin sosiaalityöntekijöiden kokemuksiksi ammattiyhpeydestä.

TAULUKKO 1. Analyysin eteneminen

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Ennakkoluulot Stereotypiat Palkkaus Sosiaalityö yhteistyökumppaneiden silmin	Sosiaalityön ulkopuolelta tuleva arvostus	Ammattitylpeyden kokemiseen yhteydessä olevat tekijät	Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ammattitylpeydestä
Kollegiaalisuus Työilmapiiri Esimiehen tuki	Työorganisaatio		
Työkokemus Omat onnistumiset Palaute omasta toiminnasta	Henkilökohtaiset saavutukset		
Korkeakoulutus Sosiaalityön tieto Altruismi Rakenteellinen sosiaalityö	Sosiaalityöspesifit tekijät		
Itseluottamus työssä ”Minä, sosiaalityöntekijä”	Ammatti-identiteetin vahvistuminen	Ammattitylpeyden kokemisen ilmeneminen työssä	
Lisätehtävien haallinen Eri areenoilla toimiminen	Ammatillinen kasvu		
Työn ilo Motivaatio Voimaantuminen Merkityksellisyys Mielekkyys	Työhyvinvointi		

Taulukko 1 kuvaa analyysin etenemistä pelkistetyistä ilmauksista muodostettujen alaluokkien kautta kohti kahta pääluokkaa, joista muodostuu yhdistävä luokka. Pelkistettyjä ilmauksia oli huomattavasti enemmän kuin alaluokkia, ja joitain yksittäisiä ilmauksia oli haasteellista niputtaa yhteen toisten kanssa. Osa pelkistetyistä ilmauksista oli mahdollista sijoittaa useampaan alaluokkaan; esimerkiksi esimiehen positiivinen palaute sijoittui sekä esimiehen tukeen että palautteeseen omasta toiminnasta.

4.4 Tutkimusetiikka ja luotettavuus

Tutkimuksen lähtökohdat ovat kaikissa tutkimuksissa samat; tutkittavien ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta on kunnioitettava, yksityisyyttä suojattava ja mahdollisia tutkimuksesta aiheutuvia vahinkoja vältettävä (Kuula 2011, 24). Hyvä tieteellinen käytäntö on määritelty Tutkimuseettisessä neuvottelukunnassa (2012), ja sen lähtökohtia ovat rehellisyys ja tarkkuus tutkimustyössä, tutkimusprosessin eettisyys ja avoimuus sekä tutkijoiden keskinäinen kunnioitus toisiaan kohtaan. Lisäksi mainitaan tutkimuslupien hankkiminen, aineiston asianmukainen tallennus, tutkimukseen osallisten oikeudet ja velvollisuudet, rahoituslähteiden ilmoittaminen ja julkaisu sekä esteellisyys- ja tietosuojakysymysten noudattaminen. Tämä tutkielma on opinnäytetyö, joten tutkimuksen rahoituksen pohtiminen ei sisällynyt tutkimuksen tekoon. Muut kohdat olen huomionnut tutkimusprosessin eri vaiheissa.

Tutkimusta toteutettaessa on tärkeää informoida tutkittavia tutkimuksen sisällöstä. Tutkittaville on kerrottava, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja siitä on mahdollista perääntyä missä vaiheessa tutkimusta tahansa. (Eskola & Suoranta 2008, 56–57.) Kirjoituspyyntöni lopussa kerroin noudattavani tutkimuksen eettisiä periaatteita ja että osallistuminen on vapaaehtoista. Jäin pohtimaan tutkimuksesta perääntymistä tilanteessa, jossa en tiennyt vastaajan identiteettiä. Tällöin vastaajan on hankala todentaa jälkikäteen tutkimukseen osallistumistaan ja esimerkiksi pyytää, ettei hänen kirjoitustaan käytettäisikään tutkimuksessa. Näin ei tutkimusprosessini aikana kuitenkaan käynyt, ja pystyin käyttämään keräämääni aineistoa kokonaisuudessaan.

Aineistonkeruun tapahtuessa sähköisesti on hyvä huomioida tutkimusetiikka tietosuojakysymysten kontekstissa tunnistetietojen osalta. Sähköisen aineistonkeruun tunnistetietoja ovat esimerkiksi sähköpostiosoite sekä vastaajien itsestään kertomat taustatiedot. Kun pyydetään yksittäistä ihmistä vastaamaan kyselyyn tai kirjoituspyyntöön, ja yhteydenotto on tapahtunut sähköpostitse, on vastaanottajalle kerrottava mistä sähköpostiosoite on saatu. Sähköinen aineistonkeruu on kaikinensa tutkimuseettisesti ja tietosuojan näkökulmasta melko selkeää, jos tutkittavat saavat itse päättää mitä tietoja itsestään tutkijalle antavat. (Kuula 2011, 175–177.) Keräämästäni aineistosta löytyy esimerkki tällaisesta omien tunnistetietojen rajaamisesta; osallistuja ei halunnut paljastaa taustatietojaan, mutta osallistui silti tutkimukseen. Pohdin jälkikäteen, olisiko osallistujille pitänyt mahdollistaa toinen anonyymimpi väylä

kirjoitusten lähettämiseksi. Tämä olisi saattanut madaltaa osallistumisen kynnystä, jolloin olisin saanut useampia kirjoituksia analysoitavaksi.

Kirjoituspyynnössäni pyysin vastaajia lähettämään kirjoituksensa sähköpostiini, joten perinteisissä etunimi-sukunimi -sähköpostiosoitteissa vastaajien nimet päätyivät tietooni. Säilytin keräämäni aineiston kuitenkin salasanojen takana, joten tutkittavien anonymiteetti turvattiin näin ulkopuolisilta. Lähestyin yksittäisiä sosiaalityöntekijöitä ja mahdollisia osallistujia myös suoraan sähköpostitse, jolloin kerroin heille mitä kautta olin saanut kyseisen sähköpostiosoitteen. Sähköpostilla sosiaalityöntekijöitä lähestyttäessä kohtasin lisäksi esteen tutkimukselle tutkimusluvan puuttumisella tiettyyn organisaatioon, mikä tuli itselleni yllätyksenä – enhän tutkinut organisaation jäseniä, vaan yksittäisiä sosiaalityöntekijöitä.

Tutkimusaineiston ollessa määrällisesti näin pieni on erityisen tärkeää säilyttää tutkittavien anonymiteetti. Anonymiteetin kannalta olennaista on luottamuksellisuuden vaade, mikä tarkoittaa Pohjolan (2007, 20) mukaan sitä, etteivät ulkopuoliset voi tunnistaa tutkittavia missään vaiheessa tutkimusta. Pyysin tutkimukseen osallistujia liittämään kirjoitukseensa taustatiedot iästä, sukupuolesta, työkokemuksesta sekä nykyisestä toimenkuvasta. Liitin kirjoitusten taustatietoja tutkimukseen niin, ettei vastaajan henkilöllisyys paljastu.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa tutkija itse raportoimalla tarkasti tutkimuksen eri vaiheista. Tämä tapahtuu esimerkiksi kertomalla tutkijan omista ennako-oleuksista, pohtimalla aineiston riittävyttä ja kattavuutta sekä tuomalla lukijoille esiin suoria näytteitä aineistosta. (Eskola & Suoranta 2008, 210–217.) Näihin asioihin olen kiinnittänyt huomiota koko tutkimusprosessin ajan, mikä on samanaikaisesti luonut läpinäkyvyyttä tutkimuksen tekoon. Lisäksi tämä mahdollisti aineistokatkelmien suorien lainauksien käytön perustellusti.

Kirjoituspyyntö (liite 1) sisälsi tutkimuksen taustoitusta sekä tiedon siitä, että ammattiyhpeyden kokemisella tiedetään aikaisempien tutkimusten mukaan olevan vaikutusta työhyvinvointiin. Useat sähköpostiini saamat vastaukset alkoivat toteamuksella, että kirjoittaja on samaa mieltä ammattiyhpeyden positiivisista vaikutuksista työhönsä. Kirjoituspyyntö saattoi siten hieman liikaa korostaa työhyvinvoinnin teemaa, sillä tarkoituksena ei ollut antaa mahdollisille tutkimukseen osallistujille vastauksia valmiiksi. Toisaalta saateteksti toimi houkuttelevana tekijänä pohtimaan kirjoittajan omaa ammattiyhpeyttä ja sen hyvää tekevää vaikutusta työhön. Lisäksi ammattiyhpeyden kokemisella on tutkimukseni mukaan muitakin vaikutuksia työhyvinvoinnin lisäksi, joista tutkimukseen osallistujat kertoivat oma-aloitteisesti.

5 SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN AMMATTIYLPEYS

Olen muodostanut aineistosta pääluokat sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyden kokemiseen yhteydessä olevista tekijöistä sekä ammattiylpeyden kokemisen ilmenemisestä sosiaalityöntekijöiden työhön. Kertoessaan ammattiylpeyden kokemuksen muodostumisesta tai sen näkymisestä työssä vastaajat käyttivät teksteissään useimmiten verbiä *vaikuttaa*. Tämän vuoksi käytän itsekin leipätekstissä ajoittain kyseistä sanaa, vaikka en voi tietää ammattiylpeyden vaikutuksista kausaalisisessa merkityksessä. Tämä vaatisi pitkittäistutkimuksen, jolloin ammattiylpeyden todellisista vaikutuksista voitaisiin puhua. Otsikkotasolla puhun ammattiylpeyden kokemiseen yhteydessä olevista tekijöistä ja ammattiylpeyden kokemisen ilmenemisestä työhön, vaikka ne ovat otsikkoina pitkiä ja koukeroisia. Mielestäni ne kuitenkin kuvaavat tämän laadullisen tutkimuksen tuloksia ja rajoituksia paremmin, eikä tutkimusta otsikkotasolla tarkasteleva saa tutkimuksesta harhaanjohtavaa kuvaa.

Kirjoituksista löytyi paljon yhteneväisyyksiä, joten pääluokkien muodostaminen oli melko sujuvaa. Eri osa-alueet painottuivat kirjoituksissa eri lailla; osa painotti yliopistotasaisen koulutuksen merkitystä, ja osa koki sosiaalityön auttamisluonteen olevan merkittävä ammattiylpeyteen vaikuttava tekijä. Kaikissa kirjoituksissa käsiteltiin ammattiylpeyden muodostumiselle olennaisia tekijöitä sekä ammattiylpeyden kokemisen näkymistä työssä. Tämän vuoksi tulosluku oli loogista jakaa ammattiylpeyden muodostumista ja ilmenemistä työssä käsitteleviin alalukuihin.

Kuusi osallistujaa seitsemästä tunnisti itsessään suhteellisen selkeää ammattiylpeyttä kertoessaan ammatistaan ja koki sen kokemisen vaikuttavan työhönsä. Yksi kirjoittaja suhtautui ammattiylpeyden kokemukseen varauksellisemmin ja keskittyi pohtimaan sosiaalityön professioaseman selkiintymätöntä nykytilaa Suomessa, jonka näki vaikuttavan nimenomaan sosiaalityöntekijän ammattiylpeyden muodostumiseen. Kuitenkin myös tämä kirjoittaja koki ajoittaista ylpeyttä ammatistaan, mutta ei pitänyt tunnekokemusta kovin merkittävänä itselleen.

Etenen ammattiylpeyden kokemiseen yhteydessä olevien tekijöiden tuloksissa makrotasolta mikrotasolle, eli käsittelen ensimmäiseksi yhteiskunnallista tasoa, josta siirryn työyhteisön kautta henkilökohtaisiin tekijöihin. Viimeiseksi sijoitan sosiaalityöspesifit tekijät, jotka ovat sosiaalityöhön sisäänrakennettuja ominaisuuksia, kuten auttaminen ja rakenteellinen

sosiaalityö. Tulokset ammattiylpeuden kokemisen ilmenemisestä työssä etenevät ammatti-identiteetin vahvistumisesta ammatilliseen kasvuun ja lopuksi työhyvinvointiin.

5.1 Ammattiylpeuden kokemiseen yhteydessä olevat tekijät

5.1.1 Sosiaalityön ulkopuolelta tuleva arvostus

Sosiaalityön arvostus suhteessa työn vaativuuteen on kysymys, josta käydään aktiivista keskustelua sosiaalityön sisällä. Sosiaalityön arvostus voitaisiin osoittaa palkkauksessa sekä sosiaalityön erityisosaamisen tunnustamisena (Sipilä 2011, 130). Se kuitenkin vaatii vastavuoroisuutta myös päättäjien taholta, sillä sosiaalityön sisällä käytävä keskustelu työn arvostuksesta ei yksinään riitä vaadittavien muutosten aikaansaamiseen. Vastausten mukaan sosiaalityön yhteiskunnallista arvostusta pohditaan jo opintojen aikana niin yleisellä tasolla kuin moniammatillisessa työympäristössä.

Kirjoitusten mukaan erityisesti lastensuojelussa työskennelleet tai työskentelevät sosiaalityöntekijät kokivat, että työn saama arvostus ei ollut riittävää suhteessa työn vaativuuteen ja merkittävyyteen. Vaikka asia esitettiin negaation kautta, kertoo se lastensuojelussa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden arvostuksesta omaa työtään kohtaan: työ on yhteiskunnallisesti merkittävää ja siten tärkeää sosiaalityöntekijöille. Tämä kertoo myös sosiaalityöntekijöiden motiiveista tehdä haastavaa työtä ja jatkaa valitsemallaan uralla, vaikka ulkopuolelta saatu arvostus ei kohtaa itse omalle työlle määriteltyä arvostuksen tasoa. Työntekijöiden motivoituminen työhön sen oman arvostuksen vuoksi ei kuitenkaan poista ongelmaa lastensuojelun heikosta yhteiskunnallisesta arvostuksesta, eikä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tulisi tyytyä tilanteeseen.

Lastensuojelun vaativuuden arvostusta on pyritty nostamaan paremmilla palkoilla suhteessa sosiaalityön muihin sektoreihin. Myös julkisella keskustelulla on pyritty vaikuttamaan asiaan. (Weckström 2012, 121.) Eräs tutkimukseen osallistuja koki julkisen keskustelun sosiaalityöstä lisäävän alan arvostusta, kun sen merkitys ja tärkeys noteerataan. Osallistuja puhui tekstissään yleisesti sosiaalityön arvostuksesta, mutta arvostuksen voi olettaa yltävän myös lastensuojeluun yleisen keskustelun lisääntyessä.

Tutkimukseen osallistuneiden kirjoituksista ilmeni tyytymättömyys palkkaan, minkä koettiin vaikuttavan suoraan ammattiylpeyteen. Palkkauksen voidaan nähdä liittyvän laajemmin ammatin yhteiskunnalliseen arvostukseen, mikä ei sosiaalityössä vastaa työn vaativuutta eikä koulutustasoa (Heikkinen 2008, 138). Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry on linjannut vuodelle 2019 sosiaalityöntekijän tehtäväkohtaiseksi peruspalkaksi 3800 € / kk (Talentia 2019b). Todellisuudessa sosiaalityöntekijöiden palkat ovat vielä kaukana Talentian suosituksista. Vuonna 2017 sosiaalityöntekijöiden tehtäväkohtaisen palkan mediaani oli kunnallisella puolella 3002 € ja yksityisellä 3241 € (Talentia 2017b).

”Sosiaalityöntekijöiden palkat ovat edelleenkin koulutukseen suhteutettuna liian matalat, josta ei voi olla ylpeä”. (osallistuja 4)

Palkkauskysymyksestä huolimatta tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät arvostivat työtänsä ja nauttivat siitä. Vahvistaako tämä näkemystä sosiaalityöstä kutsumusammattina? Sosiaalityön näkeminen kutsumusammattina liittyy mukaan ajatuksen hyväntekeväisyydestä, jolloin palkkaus on toissijainen tekijä. Hallin ja Chandlerin (2005, 166–167) mukaan sosiaalityö kutsumusammattina liitetään alan naisvaltaisuuteen ja kiltteyteen. Pitäisikö palkkauskysymys siis nostaa entistä tavoitteellisemmin esille ja vaatia työlle sitä kautta arvostusta ja mahdollisuutta ammattiylpeyteen?

Kirjoituksissa mainittiin sosiaalityön yhteistyökumppaneita, joiden arvostus sosiaalityötä ja sen merkittävyyttä kohtaan vaihteli hyvin vähäisestä suureen arvostukseen. Usein kun sosiaalityön rooli tilanteessa oli vähäisempi, sitä myös arvostettiin vähemmän. Sosiaalipäivystäjän roolissa arvostusta koettiin poliisien taholta, mutta terveydenhuollon puolelta sosiaalityötä kohtaan oli ennakkoluuloja. Tämä on vain yhden vastaajan kokemus sosiaalityön arvostuksesta yhteistyökumppaneiden silmin, joten esimerkistä ei voi tehdä yleistyksiä. Se kertoo kuitenkin sen, kuinka tärkeää muiden toimijoiden, erityisesti yhteistyökumppaneiden, arvostus on omalle työlle ja sen tärkeäksi kokemiselle. Eräs vastaaja kertoikin ammattiylpeyden tunteen syntyvän molemminpuolisesta arvostuksesta toista ammattikuntaa kohtaan.

Sosiaalityön arvostukseen liittyy kirjoitusten mukaan median värikkäät kirjoitukset sosiaalityöntekijöistä. Negatiiviset kommentit ja arvostelut eivät vastaajien mukaan vaikuttaneet työn tekemiseen, vaikka ne eivät mukavilta tuntuneetkaan. Eräs vastaaja kirjoitti, että tietynlaiset julkiset sosiaalityön parjaukset toimivat jopa ammattiylpeyttä lisäävinä tekijöinä. Toinen vastaaja koki ystäviensä ihastelevat ja kauhistelevat kommentit alan vaativuudesta

lisäävän ylpeyttä omasta ammatista. Liitän nämä kommentit laajempaan kokonaisuuteen sosiaalityön vaativuudesta, mikä nostattaa sosiaalityöntekijöissä yhteenkuuluvuuden tunnetta, jolloin ammattiylpeys kohdistuu sosiaalityöntekijöihin ryhmänä.

Yhteiskunnassa vallitsevat ennakkoluulot ja stereotypiat niin sosiaalityötä kuin sosiaalityöntekijöitä kohtaan heikensivät vastaajien kokemaa ammattiylpeyttä. Useat vastaukset sisälsivät pohdintaa oman ammatin kertomisesta muille, vaikka en sitä erikseen kirjoituspyynnössä kysynyt. Aihe vaikuttaa olevan oleellinen ammattiylpeyden kannalta, ja siksi siitä kirjoitettiin oma-aloitteisesti. On luonnollista, että ammatistaan ylpeä ihminen tahtoo kertoa vieraille mitä tekee työkseen, sillä se mahdollisesti kertoo jotain hyvää myös työntekijästä itsestään – siis jos kokee ammatinsa olevan positiivisessa mielessä osa omaa identiteettiä. Pääsääntöisesti vastaajat kertoivat mielellään oman ammatinsa muille ja kokivat, että siihen suhtauduttiin positiivisesti ja hyväksyvästi, jopa arvostusta antaen. Alla oleva kuvaus kertoo kuitenkin sen, että sosiaalityöntekijöihin kohdistuvat mielikuvat vaikuttavat siihen, mitä omasta työstä kerrotaan muille.

”Ihmistä riippuen joskus yritän vältellä, että ammattini ei tulisi esille. Haluttomuus kertoa omasta ammatista johtuu niistä monista ’sossutantta’ ja ’viet kaikki lapset kotoa’ -kommenteista sekä ihmisten vaisuista reaktioista, jotka viestivät arvostuksen puutetta.” (osallistuja 2)

Esimerkki kertoo sosiaalityöntekijöihin liitetyistä stereotyyppioista, jotka vastaaja on kokenut negatiivisina eikä omaa itseä kuvaavina. Keskisen (2004, 13–14) mukaan ”sosiaalityöntekijä” ja ”kukkahattutädeistä” puhuttaessa yhdistetään naiseus ja kontrolli tavalla, joka kuvastaa sosiaalityöntekijöiden aliarviointia ja halveksuntaa. Ilmaus on vahvasti sukupuolitettu, mikä leimaa sosiaalityötä ja alan naisvaltaisuutta muutoinkin. Sosiaalityön sukupuolittuneisuudesta kertoo myös se, ettei miespuolisille sosiaalityöntekijöille ole vastaavia haukkumasanonoja (Alanko & Orjasniemi 2018, 141). Vastauksesta ilmenee mahdollisesti maallikkojen tietämättömyys sekä ennakkoluulot sosiaalityötä kohtaan, joiden mukaan sosiaalityöntekijä huostaanottaa lapsia mielivaltaisesti ja samalla hajottaa perheitä. Alla olevat esimerkit kertovat taas siitä, kuinka suppeana sosiaalityö on saattanut näyttäytyä ulkopuolisten silmissä.

”Varsin usein omat vanhemmat ja ylipäättään vanhemmat ihmiset ajattelivat työni olevan toisen luokan kansalaisten ja ’mustalaisten hyysäämistä’.” (osallistuja 6)

”Valmistuessani sosiaalityöntekijäksi v. 1986 oli vielä yleinen ajatus, että sosiaalityöntekijä jakaa rahaa köyhille ja juupoille.” (osallistuja 6)

Esimerkit kertovat myös muutoksista historiassa – siitä, kuinka ennen sosiaalityön rakenteellista ulottuvuutta ei ymmärretty. Arvostus sosiaalityötä kohtaan sen historian eri vaiheissa näkyy kirjoituksista muutoinkin. Kokeneiden vastaajien mukaan sosiaalityötä arvostetaan nykypäivänä enemmän kuin ennen, sillä sosiaalityö nähdään nykyään monipuolisena ja vaativana asiantuntijatyönä, joka on muutakin kuin vain köyhien avustamista. Osallistujien mukaan sosiaalityö tai aiemmin köyhäinapu nähtiin yleisesti ottaen häpeää tuottavana tekijänä – yksilö ei pärjännyt omillaan, kun apua piti hakea muilta. Erään vastaajan mukaan erityisesti vanhemmat ihmiset perustivat käsityksensä sosiaalityöstä tällaiselle näkemykselle. Tämä herättää pohdintaa, kuinka leimaavaa sosiaalityön asiakkuus on joskus voinut olla, ja kuinka häpeä on kulkenut käsi kädessä sosiaalityöntekijän asiakkaan kanssa.

Sosiaalityön ulkopuolelta tuleva arvostus näkyi kirjoituksissa siis palkkauskysymyksen pohdintana, sosiaalityöntekijöiden kokemina ennakkoluuloina ja stereotyyppioina ammatistaan sekä muiden ammattikuntien edustajien näkemyksinä sosiaalityöntekijöistä ja sosiaalityöstä ylipäätään. Osaltaan sosiaalityön ulkopuolisen arvostuksen puute voi kertoa sosiaalityön työn sisältöjen tuntemattomuudesta ulkopuolisille tai yhteistyökumppaneille moniammatillisissa työympäristöissä. Sosiaalityöntekijöille itselleen sosiaalityön työtehtävät näyttäytyivät vastauksissa suhteellisen selkeinä. Nämä tekijät yhdessä muodostavat makrotason kehityksen sosiaalityön ammattiylpeyden kokemiselle.

5.1.2 Työorganisaatio

Työyhteisöllä ja työorganisaatiolla on todettu olevan suuri merkitys sosiaalityöntekijöiden työhyvinvoinnille, kuten stressin kokemiselle ja työtyytyväisyydelle (ks. esim. Shier & Graham 2011; Senreich, Straussner & Steen 2019). Rauramon (2012, 128) mukaan työyhteisön sisällä toisille osoitettu arvostus vaikuttaa positiivisesti yhteisöllisyyteen ja työn tehokkuuteen. Myös tässä tutkimuksessa useat osallistujat mainitsivat työyhteisön merkityksen työssä jaksamiselle ja ammattiylpeyden kokemuksen muodostumiselle. Ylpeyttä koettiin eri tasoilla omasta työyhteisöstä, tiimistä ja työparityöskentelystä.

”Jos työntekijä ei tunne ammattiylpeyttä työstään niin välittyy tämä usein myös muille, työorganisaation sisälle työkavereille sekä työyhteisön ulkopuolelle muille. Jos ei tunne ammattiylpeyttä niin todennäköisesti työstä myös ajattelee

ja puhuu muille negatiiviseen sävyyn. Työkaveri, joka ei koe ammattiylpeyttä, syö myös työviihtyvyyttä usein negatiivisella asenteellaan.” (osallistuja 5)

Tutkimukseen osallistuneista osa toimi sosiaalityöntekijänä moniammatillisessa työympäristössä ja osa työskenteli pääsääntöisesti muiden sosiaalityöntekijöiden kanssa sosiaalitoimistoissa. Eräs vastaaja kuvaili työtään ajoittain yksinäiseksi puurtamiseksi, mikä liittyi työyhteisön moniammatillisuuteen ja sosiaalityön vähäiseen edustukseen siellä. Sosiaalityöntekijöiden monilukuinen edustus työyhteisössä vaikutti olevan valtaosalle sosiaalityöntekijöistä tärkeä työhyvinvointia edistävä tekijä.

Kirjoituksissa näkyi lastensuojelussa työskentelevien kokemus saamastaan ammatillisesta tuesta ja turvasta juuri sosiaalityöntekijöiltä. He kokivat erityisen tärkeänä sen, että saivat työskennellä muiden sosiaalityöntekijöiden kanssa. Samaan aikaan he kokivat, että eivät osaisi kuvitella itseään esimerkiksi sairaalan sosiaalityöntekijäksi, joka työskentelee moniammatillisissa tiimeissä ja jolla ei ole ympärillään muita sosiaalityöntekijöitä. Heidän kuvauksissaan sosiaalityön roolin nähtiin saattavan hukkaa moniammatillisessa työssä, eikä sitä välttämättä arvostettaisi terveydenhuollon ihmisten keskuudessa. Tällainen pelko on ymmärrettävä, sillä moniammatillisessa työympäristössä professionaalisuuden rajat usein hämärtyvät aiheuttaen uhkaa oman ammattikunnan itsenäisyydelle (Miers 2010, 118). Kuitenkin tutkimukseen osallistuneet moniammatillisissa tiimeissä työskentelevät sosiaalityöntekijät kokivat moniammatillisuuden lisäävän sosiaalityön arvostusta muiden silmissä. Lisäksi ylpeyttä aiheutti se, että yhteistyökumppanit olivat hekin korkeakoulutettuja, työhönsä erikoistuneita ammattilaisia.

Koska moniammatillisuus näkyi useissa vastauksissa ammattiylpeyteen vaikuttavana tekijänä, käsitettä on tarpeen tarkastella lähemmin. Moniammatillisuudella tarkoitetaan eri ammattiryhmien tietojen ja taitojen yhteensovittamista, jolloin toiminta on tavoitteellista sekä yhdessä neuvotellen rakentuvaa (Pärnä 2012, 50). Kirjoituksissa mainittiin moniammatillisuuden yhteydessä asiakkaan näkökulma tulla autetuksi kokonaisvaltaisesti, jolloin apu koettiin sosiaalityöntekijän silmin monipuolisemmaksi kuin jos ainoastaan tilanteen sosiaalinen puoli olisi huomioitu. Tällainen biopsykososiaalinen lähestymistapa mahdollistaa ihmisen ymmärtämisen ja kohtaamisen eri professioiden kautta, mikä näyttäytyy moniammatillisessa yhteistyössä holistisena apuna asiakkaalle tai potilaalle (ks. esim. Petri 2010, 78).

Ylpeyden aiheena moniammatillisessa työssä näyttäytyi se, että työyhteisö osasi ohjata asiakkaan oikein perustein sosiaalityöntekijän luokse. Tämä kertoo siitä, että sosiaalityö on tärkeä ja tarpeellinen osa-alue moniammatillisessa työyhteisössä, ja työ tunnustetaan. Lisäksi se luo viitteitä siitä, että työyhteisön moniammatillisuus on toimivaa, mikä edellyttää ammattilaisten tietämystä täydentävän asiantuntijuuden löytämisessä ja kohdentamisessa oikein (Seikkula & Arnkil 2009, 13).

”Minulle ammattiylpeyden lähtökohtana on se, että arvostan omaa työtäni ja kaikkien työkavereiden tekemää työtä. – Ylpeyden aiheita tuo ensinnäkin se, että erikoissairaanhoidossa saan tehdä moniammatillista työtä huipputiimissä.” (osallistuja 4)

Ammattiylpeyttä kyettiin kirjoitusten mukaan heijastelemaan omassa työyhteisössä, jolloin työkavereille ja esimiehille jaetut onnistumiset vahvistivat ammattiylpeyden tunnetta. Tunne tehtiin näkyväksi, mikä edellyttää työyhteisön avoimuutta erilaisille työssä kohdatuille kokemuksille ja tunteille. Tällainen avoimuus on toimivan työyhteisön tärkeä osatekijä, mikä korostuu vaikeita tilanteita kohdatessa (Kehusmaa 2011, 116). Monet vastaajat kokivat, että ammattiylpeyden näyttäminen oli sallittua työyhteisössä. Erään vastaajan mielestä se on jopa tärkeää, sillä sitä kautta tehdään esimerkein näkyväksi onnistunut teko, jota soveltamalla kenties joku toinenkin asiakas voi saada tarvitsemansa avun.

”Työyhteisössämme pystytään käymään myös reflektiivistä keskustelua asiakastyöstä ja sitä kautta näkee selkeämmin omaakin tekemistä ja kokee ylpeyttä ja onnistumista työstään.” (osallistuja 6)

”Esimiehillä on merkittävä asema ammattiylpeyteen siinä, miten he sosiaalityöntekijää tukevat ja antavat työstä palautetta. Hyvä työyhteisö ja toimivat yhteistyökuviot antavat varmasti jokaiselle ammatin edustajalle ammattiylpeyden tunteita, ainakin itselleni!” (osallistuja 2)

Kaiken kaikkiaan työyhteisöllä näyttäisi tutkimustulosten mukaan olevan melko paljon yhteyttä ammattiylpeyden kokemiselle. Työyhteisö voi vahvistaa ammattiylpeyden tunnetta ryhmänä, mutta myös yksittäisen sosiaalityöntekijän ammattiylpeyden tunnekokemus nähtiin hyväksyttävänä ja työilmapiiriä piristävänä tekijänä. Kollegoilta ja esimiehiltä saatu palaute omasta toiminnasta synnytti usein ylpeyden tunteen sosiaalityöntekijässä, jolloin oma toiminta tehtiin näkyväksi. Aluksi epäilevien pohdintojen jälkeen moniammatillisuus koettiin pääasiassa positiivisena asiana, jolloin ylpeyttä tunnettiin myös muiden ammatin edustajien työstä ja asiantuntijuudesta.

5.1.3 Henkilökohtaiset saavutukset

Useissa kirjoituksissa mainittiin ammattiylpeyden lähtevän itsestä ja omasta toiminnasta. Merkittävänä koettiin se, millaisen kuvan yksittäinen sosiaalityöntekijä antaa työstään ulkopuolisille – jos työtään ei arvosta, eivät sitä muutkaan tee. Vastaukset korostivat sosiaalityöntekijän suhdetta omaan työhönsä, vaikka työn yhteiskunnallinen arvostus vaikutti sekin vastaajien mukaan ammattiylpeyteen. Tämä vahvistaa näkemystä siitä, että ammattiylpeys muodostuu useilla eri tasoilla ja on subjektiivinen kokemus.

Useimmat vastaukset sisälsivät esimerkkejä asiakaskohtaamisista, joissa sosiaalityöntekijä kuvasi omaa onnistumistaan tilanteen ratkaisemisessa. Tuolloin sosiaalityöntekijä oli hyödynnänyt omaa ammatillista osaamistaan ja asiantuntijuuttaan asiakkaan elämäntilanteen edistämiseksi. Myös aikaisemmat tutkimukset (Varila & Ikonen-Varila 2002; Tikkanen 2004) osoittavat, että ammattiylpeyttä tuottava menestymisen kokemus liitetään usein omaan toimintaan.

”Pojan äiti soitti minulle ja kiitteli hyvästä palvelusta ja toimenpiteistä –. Äidin puhelun jälkeen huomasin, että ensin lähdin mielessäni vähättelemään omaa osuuttani ja työskentelyäni perheen hyväksi. Vähitellen kuitenkin annoin itselleni luvan olla ylpeä tekemisistäni ja uskoa, että sosiaalityöntekijänä olin onnistunut tässä kohtaa.” (osallistuja 6)

Esimerkki osoittaa ylpeyden muodostumisen olevan monimutkainen prosessi, jossa tunne syntyy kognitiivisen päättelyn tuloksena ja osana sosiaalista vuorovaikutusta. Varilan ja Ikonen-Varilan (2002, 80) mukaan ylpeys edellyttää yksilöltä oman onnistumisen ja muilta saadun palautteen yhdistämistä. Esimerkissä ylpeyden tunnetta ei heti haluttu tunnustaa, mutta hetken asiaa pohdittua sille annettiin ”lupa”, sillä onnistuminen yhdistettiin omaan itseensä ja siten se koettiin hyväksyttäväksi. Ilmaus osoittaa sen, ettei ylpeyden tunteen kokeminen ole automaattisesti hyväksyttävä tunne, vaan se täytyy perustella itselle ennen tunteen myöntämistä. Ylpeyden tunteen tunnesäännöt vaikuttavat taustalla, jolloin yksilön on tärkeää varmistua tunteen hyväksyttävyydestä. Lisäksi taustalla voi vaikuttaa suomalainen kulttuuri ja sen näkemys ylpeyden tunteen hyväksyttävyydestä, sillä tunnesäännöt vaihtelevat sosiokulttuurisesti. Olisikin tarpeen selvittää länsimaisen kulttuurin ulkopuolella, kuinka yleistä tai sallittua ylpeyden kokeminen omasta ammatillisesta toiminnasta on. Esimerkiksi yhteisöllisyyttä korostavissa kulttuureissa voisivat tutkimustulokset olla individualismia ihannoivista kulttuureista poikkeavia.

Haastavassa tehtävässä onnistumisella on todettu olevan ylpeyden kokemuksia tuottava vaikutus. Tehtävässä onnistumisen liittäminen omaan itseen – syyn ja seurauksen sisäinen attribuointi – mahdollistaa ymmärryksen ylpeyden kokemuksen synnystä ja omasta itsestä osana sitä. (Weiner 2014, 355–356). Eräs vastaaja kertoi onnistumisen kokemuksistaan tilanteessa, jossa hän keskusteli vanhempien kanssa huostaanoton valmistelun aloittamisesta. Tämä tilanne oli kirjoittajan mukaan haastava, mutta kääntyi lopulta kirjoittajan ylpeydeksi siitä, että niinkin haastava tilanne kuin huostaanotto ja siitä puhuminen vanhemmille voidaan toteuttaa onnistuneesti. Useat muutkin kirjoitukset sisälsivät esimerkkejä haastavista asiakastilanteista, joissa onnistumisista koettiin jälkikäteen ylpeyttä.

”Tunnen paljon ammattiylpeyttä myös silloin, kun palaveri menee hyvin ja koen, että olen saanut asiat sanottua asiakkaille ´oikein´ ja päästään yhteisymmärrykseen.” (osallistuja 5)

Työn kautta kertynyt ammattitaito, tietämys ja asiantuntemus herättivät kirjoittajissa ylpeyden kokemuksia. Työstä kertynyt kokemus erityisesti kokeneemmilla sosiaalityöntekijöillä oli selkeä ammattiylpeyttä tuottava tekijä, josta haluttiin kertoa muille. Työkokemuksen lisääntyessä usein myös itseluottamus työntekijänä kasvoi. Useat vastaajat kertoivat kokevansa työnsä arvokkaaksi, sillä pääsivät sen kautta tarkastelemaan ihmisten arkea läheltä ja vaikuttamaan siihen korkeakoulutuksen ja työkokemuksen kautta saadulla asiantuntijuudella.

”Sosiaalityöntekijänä tutuiksi tulleista yhteiskunnan rakenteista, vaikuttamiskanavista, on voinut jakaa tietoa myös siviilielämässä, ja tällöin olen kokenut olevani ylpeä ammatistani, sen tuomasta kokemuksesta.” (osallistuja 7)

Työstä saatu palaute ja palkkio omasta toiminnasta herätti useissa vastaajissa tyytyväisyyden ja ammattiylpeyden tunteita. Palautteen kautta tehdään näkyväksi toiminta ja työntekijä, johon ollaan tyytyväisiä. Kirjoitusten mukaan palautetta saatiin niin työkavereilta, esimiehiltä kuin asiakkailtakin. Palkkioihin voi vaikuttaa esimies, jolloin työyhteisö reagoi tuntemalla palkkionsaajaa kohtaan joko oikeudenmukaisuutta tai epäoikeudenmukaisuutta (Juuti & Salmi 2014, 151). Hyvässä työyhteisössä tällaiset tunnustukset koetaan yksilölle ansaituiksi – toki esimies voi palkita koko työyhteisön tilanteesta riippuen.

”Työvuodet ovat mielestäni lisänneet ammattiylpeyttäni. Ammattiylpeys ei ole mielestäni sellaista joka tulee ja menee... se on ja pysyy. Välillä voimistuu esim. positiivisten palautteiden ja onnistumisten kautta.” (osallistuja 4)

Oma toiminta, työstä saatu tunnustus ja palkinnot, työkokemuksen karttuminen sekä sitä kautta itseluottamuksen lisääntyminen muodostivat ammattiylpeyden kokemiselle henkilökohtaisten tekijöiden luokan. Vastaajien mukaan oma onnistuminen huomattiin useimmiten suhteessa asiakkaisiin, jolloin sosiaalityöntekijä oli omalla toiminnallaan pystynyt edistämään asiakkaan elämäntilanteen kohentumista. Tähän liittyi vastauksissa myös asiakkailta saatu palaute, joka koettiin tärkeänä mittarina työssä onnistumiselle.

5.1.4 Sosiaalityöspesifit tekijät

Sosiaalityö tuottaa tutkimuksiin perustuvaa tietoa, joka lisää sosiaalityön arvostusta ja lujittaa sen asemaa yhteiskunnassa (Heinonen 2007, 27). Sosiaalityö on siis tutkittuun tietoon perustuva professio, joka pohjaa toimintansa eettisiin periaatteisiin ja yhteiskunnalliseen tietoon. Samalla se toimii soveltavasti käytännön tasolla. Jokaisessa kirjoituksessa pohdittiin sosiaalityölle ominaisia tekijöitä, joista sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeys koostuu: koulutuksesta, professioasemasta, tiedosta ja teoriasta, yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta sekä auttamisesta. Voidaan puhua sosiaalityöspesifeistä tekijöistä, jotka ymmärrän tutkijana alakohtaiseksi. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijöiden kokema ammattiylpeys sosiaalityöstä on ainutlaatuinen, eikä sitä voi rinnastaa muiden ammattikuntien ammattiylpeyteen sellaiseen.

Kaikissa kirjoituksissa mainittiin sosiaalityön luonne auttamistyönä. Osa vastaajista ei liittänyt sitä ammattiylpeyden tunteeseen, vaan koki muiden auttamisen työssään olevan ilo itselle. Valtaosa kuitenkin yhdisti ammattiylpeyden tunteen siihen, että sai auttaa heikommassa asemassa olevia ihmisiä eteenpäin elämässään. Muiden auttamiseen liittyi vastauksissa hyödyksi oleminen ja siten työn merkitykselliseksi kokeminen. Auttaminen voidaan nähdä kirjoituksissa sosiaalityön altruistisuutena, jossa muiden etu asetetaan etusijalle omaan etuun nähden, mikä on professionille ominainen piirre (Payne 2006, 143). Sosiaalityön auttamisluonnetta on myös kritisoitu väittäen, ettei koulutukseen perustuva ammatillinen hoiva ole yhtä aitoa kuin maallikkomainen välittäminen (Juhila 2006, 186).

Auttaminen liitettiin vastauksissa oman asiakaskunnan yksittäisten henkilöiden tilanteisiin, joissa sosiaalityöntekijä pystyi vaikuttamaan asiakkaan elämään. Tämä tapahtui vastaajien mukaan esimerkiksi lastensuojelussa käyttämällä julkista valtaa. Aina sosiaalityöntekijä ei

kuitenkaan pysty vaikuttamaan asiakkaan elämään siinä määrin kuin toivoisi, sillä sosiaalityöntekijä toimii lain ja politiikan asettamien reunaehtojen mukaisesti. Eräs vastaaja mainitsikin politiikan olevan yksi osatekijä oman ammattiympäryyden kokemisessa. Lisäksi auttamisen mahdollisuuksia voi rajoittaa asiakkaan haluttomuus työskentelyyn.

”Koin paljon ammattiympäryyttä, kun pystyin vaikuttamaan akuutteihin tilanteisiin ajamalla lapsen tai suojelua tarvitsevan etua.” (osallistuja 2)

Useimmat vastaajat kuvasivat ammattiympäryyden kokemuksia asiakkaidensa kautta, joista itselle tutkijana muodostui kuva asiakkaiden tärkeydestä sosiaalityön kohtaamisissa. Vastavia tuloksia asiakkaiden merkityksestä ammattiympäryyden muodostumiselle on havaittu sairaanhoitajien keskuudessa (Sneltvedt & Bondas 2016). Asiakkaiden elämäntilanteet ovat todennäköisesti kuitenkin erilaisia sosiaalityöntekijöiden ja sairaanhoitajien kesken, ja työn tulokset sekä onnistuminen ovat eri tavoin mitattavissa. Voi myös pohtia, kuinka eri mittaisia asiakassuhteet ovat sosiaalityöntekijän ja asiakkaan sekä sairaanhoitajan ja potilaan välillä ja mitä merkitystä sillä on asiakassuhteelle. Erikoista asiakassuhteen merkityksessä ammattiympäryydelle oli mielestäni se, etteivät vastaajat kuitenkaan liittäneet ammattiympäryyden tunnetta siihen, että olisivat ylpeitä itse asiakkaista tai heidän omista kyvyistään muuttaa elämänsä suuntaa.

Ammattista koettu ylpeys oli vastaajien mukaan voimakasta silloin, kun työssä koettiin onnistumisia. Onnistumisen kokemukset ymmärrettiin laajemmin asiakkaan auttamiseksi, jolloin ylpeyden kokemus muodostui pitkälti sosiaalityöntekijän omasta toiminnasta. Tällaisissa onnistumisissa ja ammattiympäryyden kokemisessa pidettiin useimmiten hyväksyttävänä tunteen muille ilmaisemista. Eräs vastaaja kuitenkin mainitsi, että ammattiympäryyttä ei tulisi suomalaisen kulttuurin mukaisesti korostaa liikaa, jolloin se koettaisiin leuhkimiseksi tai muiden aliarvioimiseksi – eli itsensä liialliseksi korostamiseksi. Auttamisesta oltiin kaiken kaikkiaan ylpeitä, vaikka tunnetta ei aina ilmaistukaan muille.

”Sosiaalityön asiakkaina on monia sellaisia, jotka eivät jaksakaan ponnistella omien oikeuksiensa toteutumiseksi. Siksi on tarpeen, että heille on ’ammattillisia rinnalla kulkijoita’, jotka auttavat ajankohtaisessa asiassa mutta samalla voimaauttavat ja neuvovat, jotta asiakas jatkossa pystyy itsekin asioitaan hoitamaan.” (osallistuja 7)

Sosiaalityön kontekstissa auttaminen on muutakin kuin yksittäisen asiakkaan tukemista. Valtaosa kirjoituksista sisälsi pohdintaa rakenteellisesta sosiaalityöstä, jossa yhteiskunnan

epäkohtiin puuttuminen nähtiin sosiaalityön tärkeäksi tehtäväksi. Teksteistä näkyi rakenteellisen sosiaalityön muutos ajan kuluessa – tai ehkä pikemminkin ympäristön suhtautuminen sosiaalityöhön. Kirjoitusten mukaan sosiaalityö nähdään nykyään laajemmin kuin ennen, ja myös yhteistyökumppanit ymmärtävät tämän ohjatessaan asiakkaita sosiaalityöntekijälle.

Ammattiylpeyden muodostumiselle merkittävänä tekijänä vastaajat pitivät lisäksi sosiaalityön nykymuotoista koulutusta yliopistotasolla. Vastauksista kävi ilmi, että yliopistotasoinen tutkinto tuo osallistujien mukaan sosiaalityölle virallista pätevyyttä, mikä vaikuttaa suoraan ammattiylpeyteen. Vastaukset korkeakoulutuksen tärkeydestä sosiaalityölle olivat melko yhteneväisiä, ja vaikka eräs vastaaja oli eri mieltä asiasta, hänenkin kirjoituksestaan löytyi maininta sosiaalityön omasta tietopohjasta, jonka sosiaalityöntekijät hallitsevat.

”Jonkin tasoista ammattiylpeyttä voin tuntea ammatistani lähinnä vain silloin, kun olen tekemisissä esimerkiksi alemman koulutustason ihmisten kanssa, jotka eivät ole juurikaan tietoisia sosiaalityön käytännön kentästä. Esimerkiksi lähihoitajat saattavat usein kysellä sosiaalityöntekijältä asiakkaan puolesta etuuksista ym., koska ’sosiaalityöntekijä tietää näistä kaiken’.” (osallistuja 1)

Valtaosa vastaajista oli tyytyväisiä sosiaalityön opintoihin yliopistotasoisena, ja eräs vastaaja mainitsi jo yliopistoon sisään pääsemisen ylpeyden aiheeksi. Itse tutkinnon sisältöön vastaajat eivät yhtä lukuun ottamatta puuttuneet. Alla olevat esimerkit kuvaavat sosiaalityön oman teoriapohjan vähäisyyttä, mikä aiheuttaa vastaajan mukaan sen, että sosiaalityön ammatista on vaikea olla ylpeä.

”Jos toiselle annettaisiin sosiaalityön puolen vuoden pikakoulutus ja toisella olisi nykyisenlaisen 5 vuoden maisterikoulutus, niin kuka huomaisi eron käytännön kentällä? – Varsinaiseen osaamiseen koulutus ei anna viiden vuoden edestä eväitä. – Nämä koulutukseen ja käytännön työhön liittyvät asiat syövät suoraan ammattiylpeyttä.” (osallistuja 1)

”On olemassa liian vähän asioita, jotka osuisivat nimenomaan vain sosiaalityöntekijän osaamis sektorille tai jotka olisivat nimenomaan sitä aitoa sosiaalityötä esimerkiksi sen kaltaisten neuvojen antamisen sijasta, jotka osaisivat antaa kelan työntekijätkin.” (osallistuja 1)

Sosiaalityön tieteellinen ammatillistuminen on tapahtunut vaiheittain ja vasta lähiaikoina se on saanut varmempaa jalansijaa pätevyitymisvaatimusten myötä. Käytännössä sosiaalityön opiskelu yliopistossa mahdollistui vasta 1980-luvulla, ja silloinkin se oli liitettyä sosiaalipolitiikan oppiaineeseen. Vuonna 1994 sosiaalityö muuttui omaksi oppiaineeksi ja tutkimusalaksi, ja vuonna 1999 sosiaalityötä pystyi opiskelemaan pääaineena. (Raunio 2011, 35–36.)

Liitän aikaisemmat tutkimukseen osallistuneiden esimerkit keskusteluun sosiaalityön teollisesta ammatillistumisesta, mikä yhä edelleen hakee paikkaansa ja oikeutusta itselleen.

Vastaajien eriävät näkemykset sosiaalityön yliopistotasaisen koulutuksen tärkeydestä voivat kertoa sosiaalityöntekijöiden erilaisista tavoista tehdä ja ymmärtää sosiaalityötä. Osalle teoriolla ja tutkitulla tiedolla on suuri merkitys, jota he heijastelevat työssään kohdatessaan asiakkaita ja heidän ongelmiaan. Tutkittu tieto ja sosiaalisten ongelmien teoreettinen tarkastelu auttaa jäsentämään kokonaisuutta. Osa sosiaalityöntekijöistä taas voi pitää yliopistotasosta koulutusta vähemmän merkittävänä, jos koulutuksen sisältö ei ole tuonut olennaisesti lisäarvoa omalle työlle ja asiakaskohtaamisille. Lisäksi vastaajien oma koulutustausta voi selittää eriäviä näkemyksiä sosiaalityön yliopistotasaisen koulutuksen tärkeydestä.

Sosiaalityön koulutus ja tutkinto Suomessa on arvostetumpi kuin useissa muissa maissa. Lisäksi se poikkeaa esimerkiksi Saksassa toteutettavasta sosiaalityöstä ja sen rinnakkaiskäsitteestä sosiaalipedagogiikasta, joka on eriytynyt useisiin alalohkoihin, esimerkiksi köyhyyteen, perheeseen ja vähemmistöön (Matthies 2009, 238–239). Tähän nähden suomalaisesta sosiaalityöstä voisi olla ylpeä juurikin sen suhteellisen yhtenäisen professioaseman vuoksi.

Sosiaalityö on vaativa asiantuntija-ammatti, joka nykymuotoisena edellyttää sosiaalityön ammatinharjoittajalta yliopistotasosta tutkintoa, johon kuuluu sosiaalityön pääainelajuiset opinnot. Työ edellyttää yhteiskunnallista tietoa ja sen soveltamiskykyä käytäntöön, mistä useat vastaajat olivat ylpeitä. Ylpeyteen sekoittui jälleen ilon tunne, että saa olla osa tärkeää ammattikuntaa.

”Tunnen ammattiyylpeyttä myös silloin, kun sosiaalityön ammatista puhutaan vaativana asiantuntija-ammattina. Usein yhteistyökumppanit tai sitten vapaaajalla kaverit kauhistelevat/ihastelevat sitä, miten vaativaa, mutta tärkeää työtä me tehdään.” (osallistuja 5)

Sosiaalityöspesifit tekijät muodostivat viimeisen mikrotason luokan ammattiyylpeyden kokemuksen muodostumiselle. Sosiaalityöspesifit tekijät voidaan tässä yhteydessä ymmärtää osana sosiaalityön professiota. Merkittäväksi tekijäksi koettiin yliopistotasoinen koulutus, joka vahvisti sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteettiä ja näkemystä itsestä vaativan työn asiantuntijana. Koulutusta myös arvosteltiin ja koettiin, että sosiaalityön oma tietopohja on liian selkiintymätön, jotta siitä ja sen tuomasta asiantuntijuudesta voisi olla ylpeä. Sosiaalityön professioasema näyttäytyi siten vastausten perusteella jossain määrin epäselvänä. Kaikki vastaajat kertoivat kuitenkin suhtautuvansa työn auttamisluonteeseen positiivisesti,

ja rakenteellinen sosiaalityö mainittiin sekin useissa kirjoituksissa. ”On ilo auttaa ihmisiä” tiivistyi monien kirjoitusten sanomaksi.

5.2 Ammattiylpeyden kokemisen ilmeneminen työssä

5.2.1 Ammatti-identiteetin vahvistuminen

Ammattiylpeyden kokemisella on vastaajien mukaan vaikutusta siihen, millaiseksi kukin kokee itsensä sosiaalityöntekijänä. Ylpeys omasta ammatista tuottaa puhetta itsestä sosiaalityöntekijänä, johon liitetään positiivisia ominaisuuksia. ”Minä, sosiaalityöntekijä” muodostui vastaajien kirjoituksissa, joissa he määrittelivät itsensä ammattinsa kautta. Tämä näkyi kirjoituksissa esimerkkeinä itsen esittelystä ja oman ammatin kertomisesta muille.

Eräs tällä hetkellä esimiesasemassa oleva vastaaja kuvasi ammattiylpeyden vaikuttavan tapaan, kuinka hän ensisijaisesti esittelee itsensä asiakkaille sekä yhteistyökumppaneille – ei palveluesimiehenä, ei työpaikkansa edustajana vaan sosiaalityöntekijänä. Vastaus heijastelee ylpeyttä omaa ammattikuntaa kohtaan sekä sitä, millaisen roolin kautta kirjoittaja haluaa hänet määriteltävän työasioissa. Vastaaja identifioituu sosiaalityöntekijäksi muiden roolien jäädessä taustalle.

”Minulle se merkitsee esimerkiksi sitä, että ammatillisissa yhteyksissä koen (ja esittelen) olevani ensi sijassa sosiaalityöntekijä ja vasta toissijaisesti perheneuvolan työntekijä.” (osallistuja 7)

Kuvaus osoittaa hyvin sen, että ylpeys omasta ammatista aiheuttaa positiivisen halun esitellä itsensä ammattinsa kautta, jopa sitä korostaen. Tämä kertoo myös sen, millaisesta positiosta työntekijä haluaa tilannetta käsitellä. Oman ammatin korostus esiintyi erityisesti moniammatillisissa työyhteisöissä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden teksteissä. Eräs lastensuojelussa työskentelevä sosiaalityöntekijä korosti, että ylpeys omasta ammatista kohdistuu nimenomaan lastensuojelun sosiaalityöntekijänä toimimiseen, ei ylipäätään sosiaalityöntekijänä työskentelyyn. Kirjoittajan ammatti-identiteetti oli siis vahvistunut yhdelle sosiaalityöntekijälle, ja hän näki itsensä sosiaalityöntekijän sijasta lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijänä. Kyseinen kokemus on päinvastainen kuin aikaisemmin mainitsemallani sosiaalityöntekijällä, joka määritteli itsensä ensisijaisesti sosiaalityöntekijäksi. Molemmissa

vastauksissa kuitenkin yhdistyy ammattiylpeyden kokeminen, joka vaikuttaa taustalla ja määrittää sitä, millaiseksi sosiaalityöntekijä itsensä työntekijänä kokee.

”Kerron mielelläni olevani sosiaalityöntekijä, koen että minuun suhtaudutaan tämän roolin vuoksi eri tavoin, positiivisessa mielessä”. (osallistuja 3)

Ammattiylpeyden myötä koettu onnistuminen toi vastauksissa esiin luottamukseen itsen oman alan edustajana, mikä vahvisti vastaajien käsityksiä itsestään sosiaalityöntekijöinä. Liisääntynyt itseluottamus työntekijänä liitettiin onnistuneisiin asiakaskohtauksiin, joissa oli mukana ammattiylpeyden tuntemuksia. On kuitenkin hankala sanoa, syntyikö itseluottamus vastauksissa juuri ammattiylpeyden kokemuksista vai yksin onnistumisista työssä. Olisiko vastaaja liittännyt itseluottamuksen kokemiseen ammattiylpeyden ulottuvuutta ilman tutkimukseen osallistumista?

”Ammattiylpeyden kokeminen antaa motivaatiota työhön, kokemuksen, että on tärkeä sekä luottamusta itsen sosiaalityöntekijänä.” (osallistuja 2)

Liitän moniammatillisuuden olennaiseksi tekijäksi myös ammatti-identiteetin vahvistumisessa. Moniammatillisessa työympäristössä sosiaalinen on yksi ulottuvuus asiakkaan hoidossa, mutta samalla siihen osallistuu muiden ammattien edustajia ja työ toteutetaan ymmärtäen ihminen kokonaisvaltaisesti. Ammatti-identiteetin vahvistuminen moniammatillisessa työympäristössä näkyi siinä, että kirjoittajat olivat ylpeitä sosiaalisen esiintulosta asiakastilanteissa. Tämä mahdollisti sosiaalityöntekijän kasvavan työpanoksen ja sitä kautta mahdollisuuden vaikuttaa asiakkaan tilanteeseen ratkaisuja etsien. Sosiaalityöntekijä koettiin tilanteen ratkeamisen kannalta merkittäväksi yhteistyökumppaniksi, mikä nosti sosiaalityöntekijöissä innostusta asiaan.

Sosiaalityön eettinen luonne vaikuttaa Heinosen (2007, 14) mukaan sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin vahvistumiseen. Vastaajien mukaan työn ihmissläheisyys ja auttaminen olivat oleellisia tekijöitä työssä viihtymisen ja ammattiylpeyden kokemusten muodostumisen kannalta. Itsestä rakennettiin työn kautta sosiaalityöntekijää, joka auttaa heikommassa asemassa olevia ihmisiä ja mahdollistaa heille hyvinvointiin vaikuttavia muutoksia elämässä. Yksi vastaaja kuvasikin itseään ammatilliseksi rinnalla kulkijaksi, jonka tehtävä on auttaa asiakkaan senhetkisessä elämäntilanteessa, jotta asiakas voimaantuisi hoitamaan asioitaan jatkossa itse. Sosiaalityöntekijä näyttäytyi siten vastauksissa positiivisena

yhteiskunnallisena vaikuttajana, jonka ammatti-identiteetti perustuu heikompien hyvinvointia edistävään toimijuuteen.

Ammatti-identiteetin vahvistuminen liitettiin useissa vastauksissa työyhteisön tai kollegojen keskinäisiin tapaamisiin, joissa oli vahvasti läsnä ammattiylpeyden tunne. Ammattiylpeyden kokeminen vaikutti vastaajien mukaan siihen, että vastaaviin tapaamisiin haluttiin osallistua jatkossakin niistä saadun positiivisen, jopa voimaannuttavan, kokemuksen vuoksi. Erityisesti moniammatillisissa työyhteisöissä työskentelevät sosiaalityöntekijät kirjoittivat kollegiaalisen tuen merkityksestä erinäisissä tapaamisissa. Vastaavasti sosiaalitoimistoissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden teksteissä kollegiaalinen tuki muodostui oman työpaikan sisällä, kun oman ammattikunnan edustajia on tavattavissa runsaasti päivittäin. Yhtäläisesti voidaan siis sanoa, että ammattiylpeyden tunteesta syntynyt ammatti-identiteetin vahvistuminen voimistui entisestään oman ammattikunnan edustajien kesken sosiaalisen ollessa edustettuna.

Vastaajat, joilla oli kokemusta sosiaalityöstä useamman vuosikymmenen ajan, kertoivat ammattiylpeyden lisääntyneen ajan myötä. Tätä eräs vastaaja selitti sosiaalityön yhteiskunnallisen tehtävän tarkentumisella, jolloin myös sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti on selkiintynyt. Juhilan (2006, 15) mukaan sosiaalityön tiede- ja ammatti-identiteetin vahvistuminen on tapahtunut ajan saatossa sosiaalityön vakiinnutettua itsensä yliopistotasoiseksi oppiaineeksi. On helpompi identifioitua tiettyyn ammattikuntaan, kun sen tehtävä ja paikka yhteiskunnassa tunnustetaan.

Voidaan siis todeta, että ammattiylpeyden kokeminen ilmeni sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin vahvistumisena, johon sisältyi itseluottamuksen lisääntymistä sekä oman ”sosiaalityöntekijyyden” selkiintymistä. Moniammatillisuus vahvisti näkemystä omista työtehtävistä sosiaalityöntekijänä. Lisäksi ammatti-identiteetin vahvistuminen näkyi oman itsen ymmärtämisenä työn kautta, jolloin ulkopuolisille esittäytyessä haluttiin korostaa tietynlaista sosiaalityön ammattilaisuutta.

5.2.2 Ammatillinen kasvu

Ammatillista kasvua tapahtuu yksilön hankkiessa työelämässä uusia tietoja ja taitoja, mikä lisää työntekijän kykyä vastata uusiin haastaviin työtilanteisiin (Ruohotie 2002, 9–10). Ammattiylpeyden kokeminen lisäsi vastaajien mukaan mahdollisuuksia ottaa vastaan lisävastuuta, uusia työtehtäviä ja -haasteita. Osa vastaajista kertoi tietoisesti ammatistaan yleensä hakeutuvansa tilanteisiin, joissa omaa ammatillisuutta haastettiin, mutta jotka lopulta tuottivat ammatillisen kasvun mahdollisuuden pidemmällä aikatahtaimella. Ammattiylpeyden kokeminen koettiin siten voimaannuttavana ja työhön lisäenergiaa vapauttavana tuntemuksena.

Asiakastyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden työpäivä koostuu useiden asiakkaiden kohtaamisista päivän aikana. Työn sisältö voi myös olla asiakastyöstä poikkeavaa, sillä työntekijöillä on usein mahdollisuus osallistua koulutuksiin ja ottaa vastuuta työpaikkakohtaisista ”lisätehtävistä”. Kirjoituksissa vastaajat mainitsivat, että työssä viihtyminen ja siitä koettu ammattiylpeys vaikuttavat siihen, että työntekijä jaksaa ottaa hoidettavakseen tällaisia ylimääräisiä työtehtäviä. Kirjoituksissa mainitut ylimääräiset työtehtävät olivat esimerkiksi sosiaalityön opiskelijoiden harjoittelujen ohjaajaksi ryhtyminen, työn uudistusten miettiminen ja kehittäminen, järjestötyöhön osallistuminen sekä oman työn esittely oppilaitoksissa.

”Koettu ammattiylpeys (ryhmänä) toi mukanaan myös sen, että joitakin vuosia sitten, kun tuli mahdollisuus mennä lukioon esittelemään omaa alaa/työtä, halusin tarttua siihen. Halusin markkinoida myönteisellä tavalla tätä työtä.” (osallistuja 7)

Osallistumalla sosiaalityöntekijänä itselle uusiin työtehtäviin mahdollistuu itsen ammatillinen kehittäminen. Esimerkiksi opiskelijan ohjauksella omaa työtä tulee tarkasteltua erilaisesta perspektiivistä, kun harjoittelijalle joutuu perustelemaan työtapojaan sekä sitä, miksi missäkin tilanteessa tehtiin tiettyjä valintoja asiakkaan tilanteen muuttamiseksi. Itselle joistain työtavoista on saattanut muodostua itsestänselvyys, ja omille ratkaisuille saattaa soikaistua. Virpi Filppa, Tarja Kemppainen ja Eeva Rossi (2012, 234–236) kirjoittavat tästä käytännön harjoitteluiden vastavuoroisesta hyötysuhteesta; työstään kiinnostunut ohjaaja motivoi opiskelijaa alaa kohtaan, ja refleктоiva opiskelija auttaa ammattilaista oman työn tutkimisessa ja kehittämisessä. Myös opiskelijoita saatu palaute koettiin vastauksissa merkittäväksi ammattiylpeyttä lisääväksi tekijäksi.

”Jaksaa ottaa opiskelijoita ohjaukseen ja miettiä työssä uudistuksia yms., vaikka olisi kuinka väsynyt. (osallistuja 4)

Ammatillista kasvua tapahtui kirjoitusten mukaan perustyöstä poikkeavilla areenoilla. Ammattiylpeyden kokemus toi vastaajille perustyön suorittamiseen lisäenergiaa, joka mahdollisti ylimääräisiin, ei-asiakastyötä sisältäviin, työtehtäviin ja -haasteisiin osallistumisen. Kirjoituksista ilmeni, että ilman ammattiylpeyden tunnetta ei ylimääräisiin ponnistuksiin jaksattaisi ryhtyä, joten ammattiylpeyden tunne muodostui vastaajille merkittäväksi oman itsen ammatillisen kehittämisen mahdollistajaksi. Tunne koettiin useissa vastauksissa suhteellisen pitkäkestoiseksi – jopa alati taustalla vallitsevaksi – olotilaksi, mikä auttoi vastaajia selviämään haastavien työpäivien yli. Vastauksien mukaan näyttäisi siltä, että sosiaalityön asiakastyö koetaan melko kuormittavaksi. Tällöin muut työtehtävät tuovat päiviin vaihtelevuutta ja uutta perspektiiviä, jotta perustyöhön jälleen jaksetaan keskittyä.

”Voisin kuvitella, että tämä näkyy työstä innostumisena ja haluna vaikuttaa asioihin (esim. ammatilliset ryhmät, järjestötyö, yhteistyö muiden tahojen kanssa)”. (osallistuja 7)

Ammattiylpeyden kokeminen mahdollisti siten sosiaalityöntekijän ammatillisen kasvun kehittymistä työn eri osa-alueilla. Ammattiylpeyden kokemisen kautta lisääntynyt työssä jaksaminen mahdollisti haastaviin työtehtäviin tarttumisen ja motivoi kehittämään työn kannalta tärkeitä uusia taitoja. Vastausten mukaan voidaan siis pitää tärkeänä, että ammattiylpeyden kokemuksia tarjotaan työyhteisöissä ammatillisen kehittymisen edistämiseksi, mikä taas itsessään voi mahdollistaa jälleen lisäylpeyden kokemisen omasta työstä ja ammatista.

5.2.3 Työhyvinvointi

Työhyvinvoinnin luonnontieteellinen näkökulma korostaa varmuutta ja pysyvyyttä sekä ilmiöiden tarkkaa määrittelyä. Samalla se jättää taka-alalle ihmisten kokemat subjektiiviset tunteet, joilla on suuri merkitys työhyvinvoinnille. Ilmiö on jossain määrin verrattavissa tunteen ja järjen kärjistettyyn vastakkainasetteluun, jonka mukaan hillitty ja rationaalinen ihminen voi saavuttaa elämässä ja työssä paljon, kun tunteellinen ihminen seuraa tätä vierestä. Tämä opitaan jo kouluiässä. (Juuti & Salmi 2014, 34–35.) Todellisuudessa tunteet ovat

luonnollinen osa työelämää, ja niiden huomioiminen voi edesauttaa työssä jaksamista sekä työhyvinvointia.

Työhyvinvoinnin yhtenä osa-alueena voidaan pitää työhön sitoutumista. Ammattiylpeuden kokeminen on työhön sitoutumisen kannalta merkittävä tekijä, sillä se vahvistaa työntekijän ja työpaikan suhdetta tunnetasolla. Tarkemmin sanottuna ja tunteen perimmäistä tehtävää, välttämistä ja lähentymistä, tarkastellen päädytään siihen, että ammattiylpeuden tunne sitouttaa työntekijän työyhteisöön. (Varila & Ikonen-Varila 2002, 32–33.) Työntekijä ”lähes-tyy” työpaikkaa tunnetasolla, kun kokee ammattiylpeyttä työstään tai ammatistaan. Tämä toimii myös päinvastoin, eli jos työntekijä kokee häpeää työstään, hän on vähemmän sitoutunut siihen ja todennäköisesti valmis vaihtamaan itselleen parempaan työpaikkaan. Vastauksissa työhön sitoutuminen mainitaan motivaationa tehdä nykyistä työtä mahdollisimman pitkään, kenties jopa eläkkeelle siirtymiseen saakka. Nykyinen työpaikka nähtiin vastauksissa mielekkäänä, vaikka työstä koettu stressi olikin yleistä.

Valtaosa vastaajista kertoi ammattiylpeuden vaikuttavan yleisesti omaan työssä viihtymiseen, työhyvinvointiin ja työmotivaatioon. Ammattiylpeus nähtiin itseluottamusta lisäävänä tekijänä ja se antoi sosiaalityöntekijälle tunteen, että on tärkeä työssään. Ammattiylpeus koettiin kannustavana tekijänä tulevaisuuden haastaviin työtilanteisiin ryhdyttäessä. Vastaajat kuvasivat ammattiylpeuden tuottavan myös voimaantumisen ja merkityksellisyyden kokemuksia, mitkä ovat tärkeitä tekijöitä työhyvinvoinnin näkökulmasta. Parhaimmillaan sosiaalityöntekijöiden työhyvinvoinnin kohoaminen voi nostaa sosiaalityön laatua (ks. esim. Baldschun 2018).

”Jos en olisi ylpeä ammatistani, töihin meno ei olisi mielekästä sitten sitä tehtäisiin vaan ’rahan takii’.” (osallistuja 5)

Ammattiylpeuden kokeminen toi työhön muunkinlaisen kannustimen kuin vain palkan. Ammattista koettu ylpeys mahdollisti vastaajien mukaan sen, että omaa työuraa ei tarkasteltu ensisijaisesti taloudellisen hyödyn kautta, vaan työstä nautittiin työn luonteen vuoksi, mikä useimmissa vastauksissa liittyi yhteiskunnalliseen muutostyöhön suhteessa heikompiin tai tukea tarvitseviin yksilöihin. Vastaajat kuitenkin korostivat, etteivät koe saavansa tarpeeksi palkkaa työn vaativuuteen nähden, joten palkkauskysymys ei ole yksiselitteinen. Työssä viihdytään matalasta palkasta huolimatta, mutta palkkaukseen on tarve tehdä muutoksia,

jotta sosiaalityöntekijät kokisivat saavansa myös yhteiskunnallista arvostusta vaativasta asi-
antuntijatyöstä.

Usean sosiaalityöntekijän kirjoituksista ilmenee, että he kokevat ajoittain työuupumusta. Tämä näyttäytyi erityisesti lastensuojelussa työskentelevien vastaajien teksteissä, mitä on pyritty selittämään lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemalla sekundaaritraumatisoi-
tumisella (ks. esim. Salo, Rantonen, Aalto, Oksanen, Vahtera, Junnonen, Baldschun, Väisä-
nen, Mönkkönen & Hämäläinen 2016, 24). Työuupumuksen kokeminen on yleistä tunne-
työtä sisältävissä ammateissa, kuten sosiaalityössä, jossa työntekijän pyrkimys auttaa ja
muuttaa asiakkaan elämäntilannetta paremmaksi ei aina tuota tulosta (Fineman 2004, 145).
Erityisen kuormittaviksi on koettu ammatit, joissa työhön kuuluu toisten huolien kuuntelu
(Julkunen 2008, 252). Vastaajien mukaan työstä toisinaan koettu ammattiylpeys ja työn mer-
kittävyys mahdollistivat kuitenkin sen, että he ovat kyenneet jatkamaan samoissa työtehtä-
vissä uupumuksen tunteista huolimatta. Ammattiylpeys on siten tämän tutkimuksen mukaan
merkittävä työhyvinvointia ylläpitävä tekijä, joka onnistuu jopa vähentämään työuupumuk-
sen tuntemuksia. Tämän vuoksi ammattiylpeyden kokemuksia ei tulisi väheksyä tai peitellä,
vaan rohkeasti tuoda ne työyhteisössä esiin ja näin vaikuttaa niin itsen kuin kollegoiden
työssä jaksamiseen.

Työuupumusta ei tule vähätellä, eikä se ole hoidettavissa yksin ammattiylpeyden kokemuk-
sia mahdollistamalla. Vastaajat kokevat ammattiylpeyden olevan osatekijä työssä jaksami-
selle uupumisen tunteista huolimatta, mutta on muistettava, että moni muu asia työilmapii-
ristä, resursseista ja johdosta lähtien vaikuttavat yhdessä työhyvinvointiin. Vaikka ammat-
tiylpeys siis nostettiin esiin työuupumusta hillitseväksi tekijäksi, aiheesta ei ole tutkittu vielä
tarpeeksi, jotta siitä voisi tehdä johtopäätöksiä. Tutkimukseni kuitenkin herättää mielenkiin-
non lisätutkimukselle, jossa ammattiylpeyden kokemuksia tarkasteltaisiin juuri työhyvin-
vointiin vaikuttavana tekijänä.

*”Minusta ammattiylpeys on yksi työssä kannatteleva voima, tärkeä kannustin
tehdä tätä työtä.” (osallistuja 7)*

Yleiseen työhyvinvointiin ja siihen kuuluvaan ammattiylpeyteen useat vastaajat liittävät ko-
kemuksen siitä, että on löytänyt oman paikkansa työelämässä, nauttii siitä ja kokee olevansa
sopiva siihen. Vastaajille oman paikan löytäminen näyttäytyy työn merkitykselliseksi

kokemisena ja tunteena siitä, että on hyvä juuri siinä työssä, jota nyt tekee. Tämä pätee toki muihinkin kuin sosiaalityöntekijöihin.

Työhyvinvoinnin monipuolinen lisääntyminen on tutkimustulosten perusteella sosiaalityöntekijöille merkittävä seuraus ammattilpeyden kokemuksesta. Tämä on tärkeä havainto, sillä ammattilpeyden kokemuksia tietoisesti mahdollistamalla, esimerkiksi esimiehen positiivisella palautteella, sosiaalityöntekijöitä voitaisiin sitouttaa työhön ja samalla vähentää työstä koettua kuormitusta. Työuupumukseen vaikuttavat toki monet muutkin syyt, mutta ammattilpeys näyttäisi olevan yksi huomionarvoinen osatekijä sosiaalityöntekijöiden työhyvinvoinnin rakentumisessa ja ymmärtämisessä.

6 PÄÄTÖS

6.1 Johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää asiakastyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ammattiymlpeydestä. Sosiaalityö on henkisesti kuormittavaa työtä, jossa työuupuminen on merkittävä riski työhyvinvoinnille ja työhön sitoutumiselle. Tutkimuksen tavoite oli ymmärtää ammattiymlpeyden kokemusta juuri sosiaalityöntekijöiden keskuudessa, jolloin voitaisiin ymmärtää sen mahdollisuus edistää sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointia. Työssään hyvinvoivilla sosiaalityöntekijöillä on edellytys hoitaa vaativaa asiantuntijatyötä laadukkaasti ja siirtää osaamistaan myös tuleville sosiaalityöntekijäsukupolville, jotka vasta kasvavat omaan asiantuntijuuteensa sekä ammatillisuuteensa.

Tutkimuskysymykset jakautuivat ammattiymlpeyden kokemisen yhteydessä oleviin tekijöihin sekä ammattiymlpeyden kokemisen ilmenemiseen työssä. Tutkimuskysymysten pohjalta muotoutui tutkimuksen tulosluvun rakenne, joka jakautui ammattiymlpeyden muodostumista selvittävään lukuun ja ammattiymlpeyden näkymistä työssä käsittelevään lukuun. Seuraavaksi tutkimuksen johtopäätökset esitellään tulosluvun mukaisessa järjestyksessä.

Tutkimuksen tulosten perusteella sosiaalityöntekijöiden ammattiymlpeyden kokemus muodostuu useilla eri tasoilla. Sosiaalityön ulkopuolelta tuleva arvostus ja työorganisaation merkitys rakentavat ammattiymlpeyden kokemiselle kehyksen, joka määrittelee samanaikaisesti muiden kokemusta sosiaalityöstä. Henkilökohtaiset saavutukset sekä sosiaalityöspesifit tekijät tarkastelevat lähemmin sosiaalityöntekijän suhdetta sosiaalityön profession ja sen ytimeen sekä siihen, kuinka yksittäinen sosiaalityöntekijä toimii sosiaalisen asiantuntijana edistämällä yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia.

Sosiaalityön ulkopuolelta tuleva arvostus muodostaa merkittävän makrotason kehyksen sosiaalityöntekijöiden ammattiymlpeyden kokemiselle. Tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät liittivät palkkauksen, ennakkoluulot ja stereotypiat sekä yhteistyökumppaneiden arvostuksen sosiaalityötä kohtaan tärkeiksi ammattiymlpeyteen vaikuttaviksi tekijöiksi. Vastauksista näkyi myös sosiaalityön yhteiskunnallisen ymmärryksen kehitys 1980-luvulta nykyhetkeen.

Työorganisaatiolla on tulosten mukaan yhteyttä ammattiylpeyden kokemiselle. Työyhteisö on usein se areena, jolla onnistumiset ja ylpeyden kokemukset näytetään muille. Moniammatillisissa työyhteisöissä ylpeyttä koettiin koko työyhteisön asiantuntijuudesta ja ammatillisesta osaamisesta. Sosiaalitoimistoissa ammattiylpeys muodostui selkeämmin juuri sosiaalityöntekijän asiantuntijuuden hallitsemisesta ja käyttämisestä asiakkaiden hyvinvoinnin lisäämiseksi. Ylpeys muodostui suhteesta itseen osana sosiaalityöntekijöiden ammattikuntaa sekä yleisesti toimivasta työyhteisöstä. Kollegiaalisella tuella ja esimiehen kannustuksella on tulosten perusteella mahdollisuus vahvistaa ammattiylpeyden kokemista.

Henkilökohtaiset saavutukset muodostuivat sosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa selkeäksi ammattiylpeyttä lisääväksi tekijäksi. Ylpeyttä omasta ammatista koettiin kirjoitusten mukaan useimmiten silloin, kun omalla toiminnalla kyettiin onnistuneesti vaikuttamaan asiakkaan tilanteeseen. Ylpeyden kokemus voimistui, jos omasta toiminnasta saatiin palautetta joko suoraan asiakkaalta tai työyhteisön jäseneltä. Iän ja kokemuksen myötä lisääntynyt työkokemus vahvisti ylpeyttä itsestä sosiaalityöntekijänä.

Sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeys muodostui lisäksi sosiaalityöspesifeistä tekijöistä, joilla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan suomalaisen sosiaalityön ominaispiirteitä – korkeakoulutusta, tietopohjaa, altruismia sekä rakenteellista sosiaalityötä. Korkeakoulutus ja sosiaalityön tieto oli valtaosalle kirjoittajista ylpeyttä lisäävä tekijä, mutta sitä kohtaan kohdistettiin myös kritiikkiä. Jokainen kirjoittaja piti ihmisten auttamista itselle tärkeänä motivaattorina toimia sosiaalityöntekijänä, ja lähes kaikki pitivät sitä ylpeyttä aiheuttavana tekijänä.

Tulosten mukaan ammattiylpeyden kokeminen ilmenee sosiaalityöntekijöiden työssä ammatti-identiteetin vahvistumisena, ammatillisena kasvuna sekä yleisenä työhyvinvoinnin lisääntymisenä. Ammattiylpeyden ilmeneminen tapahtui usein suhteessa itseen sosiaalityöntekijänä, mutta erityisesti työhyvinvoinnin ulottuvuus näkyi laajemmin koko työyhteisössä. Vastaajat kokivat ammattiylpeyden kokemisen yksinomaan positiivisena tuntemuksena, joka pystyttiin usein ilmaisemaan myös muille.

Ammattiylpeyden kokemisen myötä vahvistunut ammatti-identiteetti selkiytti kirjoittajien käsitystä itsestä sosiaalityöntekijänä. Ammatti-identiteetin vahvistuminen näkyi siinä, kuinka tarkasti sosiaalityöntekijät esittelivät itsensä ja edustamansa sosiaalityön kentän ulkopuolisille. Se kertoi myös siitä, millaisena sosiaalityöntekijät halusivat tulla määritellyiksi. Ammattiylpeyden kokemuksesta vahvistunut itseluottamus vahvisti kirjoittajia sosiaalisen asiantuntijoina.

Työstä koettu ammattiympäryys edisti sosiaalityöntekijöiden ammatillista kasvua tuomalla lisäenergiaa työn suorittamiseen. Sosiaalityöntekijät jaksoivat kehittää osaamistaan osallistamalla asiakastyöstä poikkeavaan toimintaan sekä innostuivat erilaisista projekteista. Vastausten mukaan ammattiympäryyden kokemus usein ylitti työuupumisen tunteen, jolloin ajoittaisesta taustalla vaikuttavasta väsymyksestä huolimatta lisävastuuta erinäisistä työtehtävistä haluttiin ottaa.

Työhyvinvoinnin lisääntyminen ammattiympäryyden kokemisen seurauksena näkyi vastauksissa motivaationa, työstä voimaantumisenä sekä merkityksellisyyden ja mielekkyyden tuntemuksina. Ammattiympäryyden kokeminen sitoutti sosiaalityöntekijöitä nykyisiin työtehtäviin, sillä monessa vastauksessa itsestä luotiin mielikuvaa saman työpaikan työntekijänä myös tulevaisuudessa. Sosiaalityöntekijät tunnistivat kirjoituksissaan syy-seuraussuhteen ammattiympäryyden kokemisesta työhyvinvointiin ja ymmärsivät sen kokemisen olevan yhteydessä myös työuupumuksen vähenemiseen.

Tutkimuksen tulokset auttavat ymmärtämään ammattiympäryyden kokemusta sosiaalityöntekijöiden kokemana. Tutkimukseen osallistuneista kuusi seitsemästä näki ammattiympäryyden kokemisen ilmenevän jossain määrin työssään. Kaikissa kirjoituksissa pohdittiin sosiaalityöntekijöiden ammattiympäryyden muodostumiseen yhteydessä olevia tekijöitä, jotka rakentuivat yhteiskunnalliselta tasolta aina sosiaalityön professiokohtaisiin tekijöihin. Tutkimus osoitti sosiaalityön olevan itsenäisenä tieteenalana vastaajien mielessä jossain määrin selkiintymätön, mikä vaikeutti ympäryyden tunteen muodostumista omasta ammatista. Voidaan kuitenkin todeta, että muodostui sosiaalityöntekijöiden ammattiympäryyden tunne millä tasolla tahansa, sen kokeminen on nähty positiiviseksi vaikuttimeksi työhyvinvoinnin lisääntymiselle ja omalle ammatillisuudelle.

6.2 Pohdinta

Tutkimuksellani olen osoittanut sosiaalityöntekijöiden ammattiympäryyden kokemusten rakentuvan usean eri tekijän summana, joihin osaan sosiaalityöntekijä pystyy itse jossain määrin vaikuttamaan. Pääosin ammattiympäryys muodostuu kuitenkin ulkopuolisista tekijöistä, joihin vaikuttaa sosiaalityön yhteiskunnallinen arvostus sekä alan tärkeäksi tunnustaminen poliittisella areenalla. Sosiaalityöntekijä toimii yksilön ja yhteiskunnan välissä niillä reunaehdoilla ja sillä arvostuksella, jonka ympäröivä yhteiskunta mahdollistaa. Tämä näkyy

vastauksissa ristiriitaisina tuntemuksina muodostettaessa sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä sille perustalle, jossa työ ei saa ansaitsemaansa tunnustusta. Tämä oli myös itselleni tutkijana tulos, jonka ajattelin vaikuttavan ammattiympäryksen kokemiseen. Sosiaalityöntekijät näyttävät vastauksissa sinnikkäinä yhteiskunnallisina vaikuttajina, mutta rivien välistä voi lukea tyytymättömyyden ja sen yhteydessä koetun surun sosiaalityön ymmärtämättömyydestä ulkopuolisen silmin. Toisaalta vastauksista näkyy myös se, että sosiaalityön arvostus on kasvanut vuosikymmenten aikana. Silti useat sosiaalityöntekijät väsyvät paineen alla, joten on tarpeen löytää keinoja tukea työhyvinvointia ennen työuupumisen etenemistä liian pitkälle.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella ammattiympäryksen kokemisella on yhteyttä työhyvinvointiin, ja tämä tutkimus vahvistaa tätä näkemystä sosiaalityöntekijöiden osalta. Pidän sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointia kartoittavaa tutkimusta hyvin ajankohtaisena, sillä vaikka työuupumista on koettu aikaisemminkin, Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen kaavailtu uudistus on omiaan lisäämään työstä koettua painetta ja epäselvyyttä tulevista. Sote-uudistus mainittiin myös tämän tutkimuksen kirjoituksissa huolena asiakkaiden palveluiden säilymisestä ja laadusta. Lisäksi sosiaalityölle on ollut ominaista Suomessa riittämätön henkilöstöresursointi, liian matalat palkat työn vaatavuuteen nähden sekä työn henkinen kuormitus, mikä leimaa muutoinkin tunnetyötä tekeviä ihmisiä. On tarpeen ymmärtää työuupumusta aiheuttavia tekijöitä, selvittää työhyvinvointia edistäviä tekijöitä ja tehdä käytännön muutoksia tilanteen ratkaisemiseksi.

Tutkimusprosessi oli kaiken kaikkiaan antoisa, ja itselle mielekkään aiheen valitseminen helpotti suunnittelussa aikataulussa pysymistä. Kiinnostus aiheeseen lähti alun alkaen itsekkäistä syistä vertailla omia ammattiympäryksen kokemuksia muiden sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin – onko hyväksyttyä olla ylpeä työstä, joka perustuu ainakin jossain määrin altruistisiin tekijöihin ja yhtäaikaaisesti vallankäyttöön? Tämä ristiriitaisuus kiehtoi, joten päätin hyödyntää mahdollisuuden tutkia sitä omassa pro gradu -tutkielmassani. Kirjoitusprosessin aikana myös oma ammattiympäryksen kokemus jäsenyi uudella tavalla.

Haastavimmaksi tutkimuksen osa-alueeksi muodostui aineiston kerääminen. Kun lopulliseksi aineistonhankintamenetelmäksi valikoitu kirjoituspyyntöjen avulla tuotetut tekstit – ja aiheen ollessa niin kiinnostava – ajattelin, että pian kirjoituspyynnön julkaisun jälkeen minulla olisi kerättyä lukumäärältään runsas aineisto ja edistyisin tutkimusprosessissa hyvää vauhtia. Joulukuussa julkaisemani kirjoituspyyntö saavutti hyvin jakoja sosiaalisessa

mediassa, mutta vasta tammikuun lopussa aineisto alkoi sisällöltään olla riittävä. Voin pitää aineiston lukumäärää tutkimuksen yhtenä heikkoutena, vaikka itse tekstit olivat pitkiä ja sisällöltään informatiivisia. Olisin todennäköisesti pitkittänyt aineiston keräämiseen käytettyä aikaa, jos se olisi ollut omien aikataulujen mukaan mahdollista.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi oli keräämälleni aineistolle ja tutkimukselle muutoinkin sopiva analyysitapa, sillä se mahdollisti teoreettisen viitekehyksen muotoutumisen tutkimuksen edetessä. Teoriaosuuden tarkentuminen tapahtui vasta aineistoa analysoitaessa, eikä sen rajaaminen ollut helppoa ajatusten karkaillessa aihetta sivuaviin mahdollisiin teorioihin. Tutkimuksen tulosten selkiytyessä alkoi näyttää siltä, että erityisesti professioteorioiden tarkasteleminen olisi tämän tutkimuksen kannalta tärkeää. Sosiaalityön ammatillisuus ja siihen sisältyvä asiantuntijuus tarkentui tutkimuksen kannalta oleelliseksi taustoittavaksi tekijäksi. Ylpeyden tarkasteleminen tunteena oli sekin tärkeää, sillä sen avulla lukijoille havainnollistui ylpeyden tunteen kaksinainen luonne.

Tutkijana olen tyytyväinen sisällönanalyysin tuottamiin selkeisiin tuloksiin. Vaikka kirjoituksia oli vain seitsemän, löytyi niistä samankaltaisia kokemuksia ja näkemyksiä aiheesta. Myös mielenkiintoisia eroavaisuuksia löytyi, mikä mahdollisti esimerkiksi moniammatillisuuden merkityksen pohtimisen niin ammattiyylpeyden kuin ammatti-identiteetin rakentumisen kannalta. Vahvuudeksi koen erilaisista lähtökohdista kirjoitetut tekstit; vastaajat vaihtelivat iän, työkokemuksen ja sosiaalityön kentän kesken, mikä rikastutti tulosten erilaisuutta. Sukupuolensa taustatiedoissa ilmoittaneista vastaajista kaikki olivat naisia – kuten valtaosa sosiaalityöntekijöistä muutenkin – mutta sukupuolikysymykset eivät korostuneet vastauksissa esimerkiksi tunteen ja järjen perinteisenä vastakkainasetteluna osana naisisuutta.

Tutkimuksessani on hyvä kiinnittää huomiota tiettyihin seikkoihin, jotka liittyvät tulosten tulkintaan. Ensimmäkin on vaikea sanoa, miten vastaajat lopulta sijoittivat ammattiyylpeyden kokemuksen syy-seuraussuhteeltaan. Tutkimukseni mukaan ammattiyylpeys ilmeni työssä ammatti-identiteetin vahvistumisena, ammatillisuuden kasvuna sekä työhyvinvoinnin lisääntymisenä. En kuitenkaan voi väittää, että analyysin tuloksena saadut pääluokat selittyvät välttämättä yksin ammattiyylpeydellä, tai että suunta olisi juuri se, että ammattiyylpeyden kokemisen jälkeen tapahtuisi esimerkiksi ammatillista kasvua. On todennäköistä, että kokonaisuuksien rakentuu vastavuoroisesti, jolloin itsessä huomattun ammatillisen kasvun jälkeen esiin voi nousta ammattiyylpeyden tunteita – ei siis vain yksisuuntaisesti.

Toiseksi, varauksella tulee suhtautua myös ”puhtaaseen” ammattiylpeyden kokemukseen, sillä usein vastaajat sisällyttivät kirjoituksissa ammattiylpeyden kokemuksen yleiseen onnistumisen ja ilon tunteeseen. Usein vastauksissa pohdittiin myös sitä, että ammattiylpeyden tunteesta ei oltu varmoja. Epävarmuus liittyi vastaajien mukaan siihen, ettei tunnetta hyväksytty tilanteen tapahtumahetkellä, vaan siihen palattiin myöhemmin omassa mielessä, jolloin tunne tunnistettiin ja lopulta hyväksyttiin. Tämä antaa viitteitä siitä, että ammattiylpeyden tunteelle on tärkeää tulla hyväksytyksi, sillä muutoin sitä ei välttämättä edes tunnisteta. Pitkä ajatteluprosessi tunteen tunnistamiseksi kertoo myös siitä, että ylpeys rakentuu kognitiivisesti ja vaatii joskus muiden ihmisten apua tullakseen tunnustetuksi. Mitä tulee ammattiylpeyden sekoittumiseen ilon ja onnen tunteeseen, on ymmärrettävää kokea yhtäaikaaisesti useita tunteita, sillä ilo on yksi ylpeyden lähitunteista. Näin ollen voi pohtia, kuinka ”puhdas” ammattiylpeyden tunne lopulta on.

Tutkimukseni on ensimmäisiä sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyttä käsitteleviä tieteellisiä julkaisuja Suomessa, joten aiheesta on tarpeen tehdä jatkotutkimuksia ilmiön monipuolisemmaksi ymmärtämiseksi ja tulosten yleistämiseksi. Tutkimukseni aineisto koostui hyvin erilaisten vastaajien kokemuksista, jotka antoivat käsityksen siitä, että ammattiylpeys rakentuu hieman eri lailla sosiaalitoimistossa ja moniammatillisessa työympäristössä työskentelevien kesken. Myös työkokemus näyttäisi olevan osatekijä ammattiylpeyden kokemiselle, sillä pitkän uran tehneet vastaajat suhteuttivat 2010-luvun sosiaalityön yhteiskunnallista asemaa ja arvostusta vuosikymmenien takaiseen aikaan. Sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyttä voisi tulevaisuudessa tutkia tarkemmin rajatulla aineistolla, jolloin ilmiöstä muodostuisi tarkempi kuva. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyden tutkiminen olisi erityisen tärkeää, sillä alan kuormittavuus on mediassa paljon esillä niin sosiaalityöntekijöiden kuin ulkopuolisten kommenttien kautta. Mielenkiintoista olisi tutkia myös eri kulttuurien ammattiylpeyden kokemuksia – liitetäänkö ylpeys niissä omaan toimintaan vai ennemminkin ammattiryhmään?

Tutkimukseni mukaan ammattiylpeys on vahvasti yhteydessä työhyvinvoinnin lisääntymiseen. Jatkotutkimuksissa ammattiylpeyttä voisikin tarkastella yksin työhyvinvoinnin teema taustalla ja tehdä näin näkyvämmäksi ammattiylpeyden kokemuksen tärkeys työssä jaksamiselle. Työhyvinvoinnin kysymykset rakentuvat pitkälti omasta työyhteisöstä käsin, joten tutkia voisi työyhteisön tarjoamia tietoisia keinoja mahdollistaa ammattiylpeyden kokemuksia esimerkiksi palkinnoilla ja esimiehen positiivisella palautteella.

Ammattiylpeuden muodostumisen taustalla on useita tekijöitä – joihinkin voi itse vaikuttaa, toisiin ei. Sosiaalityöntekijä kohtaa työssään vaikeassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä ja pyrkii omilla tiedoillaan ja taidoillaan edistämään asiakkaidensa hyvinvointia. Tärkeäksi havainnoksi asiakkaalle muodostuu se, millaisiin asioihin voi vaikuttaa ja millaisiin ei. Samaa ohjetta voisi noudattaa ammattiylpeuden kokemisen kanssa, jolloin kukin sosiaalityöntekijä omalla toiminnallaan omassa työyhteisössään edistäisi niitä ammattiylpeuden osa-alueita, joihin pystyy vaikuttamaan. Ehkä pidemmällä aikavälillä sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeus ja arvostus omaa työtä kohtaan alkaisi muuttaa sosiaalityön ulkopuolisten tahojen näkemystä sosiaalityöstä. Arvostus lähtee itsestä, mutta osansa on myös muiden näkemyksillä.

LÄHTEET

Abbott, A. (1988). *The system of professions: An essay on the division of expert labor*. Chicago: University of Chicago Press.

Akira, H. (1990). *A history of Indian Buddhism: From Sakyamuni to early Mahayana*. Honolulu, HI: University of Hawaii Press.

Alanko, J. & Orjasniemi, T. (2018). Kun kukkahattutäti onkin setä – Miesainokainen sosiaalisuudessa. *Janus*, 26(2), 140–155.

Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uud. p.). Tampere: Vastapaino.

Asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista 804/1992. Annettu Helsingissä 21.8.1992. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1992/19920804>. Viitattu 2.2.2019.

Baldschun, A. (2018). *The occupational well-being of child protection social workers: Theoretical conceptualization and empirical investigations among Finnish statutory social workers*. Kuopio: University of Eastern Finland.

Branta, H. Jacobson, T. & Alvinus, A. (2017). Professional Pride and Dignity? A Classic Grounded Theory Study among Social Workers. Teoksessa A. A. Vilas Boas (toim.), *Quality of Life and Quality of Working Life* (s. 285–301). IntechOpen.

Darwin, C. (1871). *The descent of man, and selection in relation to sex: Vol. 1*. London: Murray.

Ericsson, K. A. (2009). An Introduction to Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance: Its Development, Organization, and Content. Teoksessa K. A. Ericsson, N. Charness, P. J. Feltovich & R. R. Hoffman (toim.), *The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance* (s. 3–19). Cambridge: Cambridge University Press.

Eräsaari, L. (1990). *Nilkin naamio: Sosiaaliraportti*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2008). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* (8. p.). Tampere: Vastapaino.

Eteläpelto, A. & Vähäsantanen, K. (2006). Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa A. Eteläpelto & J. Onnismaa (toim.), *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu* (s. 26–49). Helsinki: Kansanvalistusseura.

Eteläpelto, A. (2010). Työidentiteetti ja subjektiiviset rakenteiden ja toimijuuden ristiaallokossa. (1.–2. p.). Teoksessa A. Eteläpelto, K. Collin & J. Saarinen (toim.), *Työ, identiteetti ja oppiminen* (s. 90–142). Helsinki: WSOY.

Etzioni, A. (1969). *The Semi-Professions And Their Organization: Teachers, nurses, social workers*. New York: Free Press.

Filppa, V., Kempainen, T. & Rossi, E. (2012). Sosiaalityön käytännön opetus – odotuksia, kokemuksia ja orastavaa osaamista. Teoksessa N. Tuohino, A. Pohjola & M. Suonio (toim.),

- Sosiaalityön käytännönopetus liikkeessä* (s. 227–244). Rovaniemi: Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto.
- Fineman, S. (2004). *Understanding emotion at work*. London: Sage.
- Flexner, A. (2001). Is social work a profession? *Research on Social Work Practice*, 11(2), 152–165. Alkuperäisjulkaisu 1915.
- Forsberg, H. (2001). "Palaverin päätyttyä pihisimme vihasta." Väkiältä, auttajat ja kirjoitetut tunteet. *Janus*, 9(1), 3–21.
- Freidson, E. (2001). *Professionalism, the third logic: On the practice of knowledge*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gelman, C. R. & González, M. J. (2016). Reconsidering Social Work 100 Years Post-Flexner: Where Are We Now, Where Are We Headed, What Has Been Gained, What Has Been Lost? *Journal of Social Work Education*, 52(1), 1–5.
- Gherardi, S. (1995). *Gender, symbolism and organizational cultures*. London: Sage.
- Hakala, J. T. (2018). Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (s. 14–26). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hall, D. T. & Chandler, D. E. (2005). Psychological success: When the career is a calling. *Journal of Organizational Behavior*, 26(2), 155–176.
- Heikkinen, J. (2008). *Sosiaalityön ammatikkuva sosiaalihuollossa: Tutkimus sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä ja kokemuksista sosiaalitoimiston ammatillisesta sosiaalityöstä*. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Heinonen, H. (2007). *Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä: Tutkiva ja arvioiva työote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä*. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA.
- Helsti, H. (2005). Hedelmällisen tiedon jäljillä – Teemakirjoitukset tutkimuksen lähteinä. Teoksessa P. Korhokangas, P. Olsson & H. Ruotsala (toim.), *Polkuja etnologian menetelmiin* (s. 148–159). Helsinki: Ethnos Ry.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p.). Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2014). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hochschild, A. R. (1979). Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure. *American Journal of Sociology*, 85(3), 551–575.
- Hochschild, A. R. (2012). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. Berkeley: University of California Press.
- Hosiaislouma, Y. (2016). *Kirjallisuusoppi: Aapisesta äänirunoon*. Helsinki: Avain.

- Howe, D. (2008). *The emotionally intelligent social worker*. New York: Palgrave Macmillan.
- Iimonen, K. (1999). Työelämä ja tunteet. Teoksessa S. Näre (toim.), *Tunteiden sosiologiaa II: historiaa ja säätelyä* (s. 299–324). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Isokorpi, T. & Viitanen, P. (2001). *Tunnevoimaa!* Helsinki: Tammi.
- Juhila, K. (2006). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina – Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, R. (2008). *Uuden työn paradoksit: Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista*. Tampere: Vastapaino.
- Juuti, P. & Salmi, P. (2014). *Tunteet ja työ: Uupumuksesta iloon*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karvinen, S. (1996). *Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen: The ideas of professional method and reflective practice in social work from modern professionalism to new expertise*. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Karvinen-Niinikoski, S., Salonen, J., Meltti, T., Yliruka, L., Tapola-Haapala, M. & Björkenheim, J. (2005). *Konstikas sosiaalityö 2003 – Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuuden näkymät*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kehusmaa, K. (2011). *Työhyvinvointi kilpailuetuna*. Helsinki: Kauppakamari.
- Keskinen, S. (2004). Kohtaamisen paikkoja – tieto, valta ja sukupuoli sosiaalityössä. Teoksessa J. Kiili & K. Närhi (toim.), *Tutkiva sosiaalityö* (s. 12–14). Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura.
- Kielitoimiston sanakirja: hakusana *ylpeys*. (2018). Verkkojulkaisu. Päivitetty 6.6.2018. Kotimaisten kielten keskus, Helsinki. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/ylpeys>. Viitattu 29.12.2018.
- Kirpal, S. (2004). Researching work identities in a European context. *Career Development International*, 9(3), 199–221.
- Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 73–87). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Krok, S. (2012). Sosiaalityön asiantuntijaksi kasvaminen. Teoksessa N. Tuohino, A. Pohjola & M. Suonio (toim.), *Sosiaalityön käytännönopetus liikkeessä* (s. 58–73). Rovaniemi: Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto.
- Kuula, A. (2011). *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys* (2. uud. p.). Tampere: Vastapaino.
- Kuusikko-Gauffin, S. (2011). *Social anxiety and emotion recognition in autism spectrum disorders*. Oulu: University of Oulu.
- Laitinen, M., Kemppainen, T., Lakkala, S., Kauppi, A., Veikanmaa, S. Välimaa, M. & Turunen, T. (2018). Sosiaalityön interprofessionaalinen asiantuntijuus – tapausesimerkkinä

koulun sosiaalityö. Teoksessa T. Juvonen, J. Lindh, A. Pohjola & M. Romakkaniemi (toim.), *Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus* (s. 154–181). Helsinki: UNIpress.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005. Annettu Helsingissä 29.4.2005. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050272>. Viitattu 2.2.2019.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015. Annettu Helsingissä 26.6.2015. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817>. Viitattu 2.2.2019.

Lapinoja, K-P. & Heikkinen, H. L. T. (2006). Autonomia ja opettajan ammatillisuus. Teoksessa A. Eteläpelto & J. Onnismaa (toim.), *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu* (s. 144–161). Helsinki: Kansanvalistusseura.

Lazarus, R. & Cohen-Charash, Y. (2001). Discrete emotions in organizational life. Teoksessa R. Payne & C. Cooper (toim.), *Emotions at work. Theory, research and applications for management* (s. 3–81). New York: John Wiley & Sons.

Lehto, J. (1991). *Juoppojen professionaalinen auttaminen. Tutkimus lääkärin, sosiaalityöntekijöiden ja poliisien juoppouteen kohdistamasta työstä ja siihen kohdistuvien professionaalisuusodotusten vaikutuksesta*. Helsinki: Sosiaali- ja Terveyshallitus.

Leinonen, L. (2018). Sosiaalityön terapeutin asiantuntijuus psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa. Teoksessa T. Juvonen, J. Lindh, A. Pohjola & M. Romakkaniemi (toim.), *Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus* (s. 134–153). Helsinki: UNIpress.

Matthies, A-L. (2009). Saksalaisen sosiaalityön tiedepohja ja professionalistuminenäkymät. Teoksessa M. Mäntysaari, A. Pohjola & T. Pösö (toim.), *Sosiaalityö ja teoria* (s. 237–267). Jyväskylä: PS-kustannus.

Mead, G. H. (1983). *Mind, self, and society: From the standpoint of a social behaviorist*. Works of George Herbert Mead volume 1. Edited and with Introduction by Charles W. Morris. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Miers, M. (2010). Professional boundaries and interprofessional working. Teoksessa K. C. Pollard, J. Thomas & M. Miers (toim.), *Understanding Interprofessional Working in Health and Social Care: Theory and Practice* (s. 105–120). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Molander, G. (2003). *Työtunteet – esimerkkinä vanhustyö*. Helsinki: Työterveyslaitos.

Mutka, U. (1998). *Sosiaalityön neljäs käänne: Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Myllyniemi, R. (2001). Charles Darwin: Tunteiden ja sosiaalisuuden biologia. Teoksessa V. Hänninen, J. Partanen & O. Ylijoki (toim.), *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä* (s. 15–34). Tampere: Vastapaino.

Mäntysaari, M. (1991). *Sosiaalibyrokraatia asiakkaiden valvojana. Byrokratiatyö, sosiaalinen kontrolli ja tarpeitten sääntely sosiaalitoimistoissa*. Tampere: Vastapaino.

Niemi, A. (2016). ”Kuhan vaan selviää päivästä toiseen, sehän se varmaan niinko on”: Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia eettisyyden toteutumisesta lastensuojelun sosiaalityössä. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu.

- Nummenmaa, L. (2010). *Tunteiden psykologia*. Helsinki: Tammi.
- Paasio, P. (2018). Tulevaisuuteen katsovan sosiaalityön asiantuntemus. Teoksessa T. Juvenon, J. Lindh, A. Pohjola & M. Romakkaniemi (toim.), *Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus* (s. 249–277). Helsinki: UNIPress.
- Patrick, F. & McPhee, A. (2011). Professional Identity. Teoksessa M. McMahon, C. Forde & M. Martin (toim.), *Contemporary Issues in Learning and Teaching* (s. 130–141). London: Sage.
- Paulin, S. (2017). Sosiaalityön työpaikkojen houkuttelevuus: Talentian selvitys 2017. <https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2017/03/Raportti-Sosiaalityon-tyopaikkojen-houkuttelevuus.pdf>. Viitattu 23.12.2018.
- Payne, M. (2006). *What is professional social work?* (2. uud. p.). Bristol, UK: Policy Press.
- Petri, L. (2010). Concept Analysis of Interdisciplinary Collaboration. *Nursing Forum*, 45(2), 73–82.
- Pohjola, A. (2007). Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa L. Viinamäki & E. Saari (toim.), *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen* (s. 11–31). Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Pohjola, A. (2018). Sosiaalityön muuttuvan asiantuntijuuden ydintekijöitä. Teoksessa T. Juvenon, J. Lindh, A. Pohjola & M. Romakkaniemi (toim.), *Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus* (s. 280–292). Helsinki: UNIPress.
- Pooler D. K., Wolfer T. & Freeman M. (2014). Finding joy in social work II: Intrapersonal sources. *Social Work*, 59(3), 213–221.
- Puustinen, S. (2006). *Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne: Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Pärnä, K. (2012). *Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina: Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet*. Turku: Turun yliopisto.
- Rajavaara, M. (1986). Professionaalistaminen sosiaalityön muutosstrategiana. Teoksessa A. Karisto & T. Purola (toim.), *Sosiaalityön kehittäminen – taustoja, reunaehdoja, näkökulmia* (s. 46–68). Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Raunio, K. (2011). *Olennainen sosiaalityössä* (2. uud. p.). Helsinki: Gaudeamus.
- Rauramo, P. (2012). *Työhyvinvoinnin portaat: Viisi vaikuttavaa askelta* (2. uud. p.). Helsinki: Edita.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne S. & Paavilainen, E. (2014). *Tutkimuksen voimasanat* (1.–3. p.). Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Rostila, I. (1988). *Subjektina sosiaalitoimistossa? Asiakassuhteen analysointia toimeentulotuki-, PAV- ja lastensuojeluasiakkaiden kokemusten avulla*. Helsinki: Sosiaalihalitus.

- Rostila, I., Mäntysaari, M., Suominen, T. & Asikainen, P. (2011). Sosiaalityön professionaalisuuden erot kuntaorganisaatioissa – Organisaatiokulttuurien ja organisaatioilmapiirien kirjo. *Janus*, 19(2), 143–157.
- Ruohotie, P. (2002). *Oppiminen ja ammatillinen kasvu* (2. p.). Helsinki: WSOY.
- Ryan, M., Healy, B. & Renouf, N. (2004). Doing it well: An empirical study of expertise in mental health social work. *Social Work In Mental Health*, 2(2–3), 21–37.
- Salo, P., Rantonen, O., Aalto, V., Oksanen, T., Vahtera, J., Junnonen, S-R., Baldschun, A., Väisänen, R., Mönkkönen, K. & Hämäläinen, J. (2016). *Sosiaalityöntekijöiden hyvinvointi: Sosiaalityön kuormittavuus, voimavaratekijät ja sosiaalityöntekijöiden mielenterveys*. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Satka, M. (1995). *Making social citizenship: Conceptual practices from the Finnish poor law to professional social work*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Satka, M. (1997). Sosiaalityö ajassa – ydinkysymysten äärellä. Teoksessa R. Viialainen & M. Maaniittu (toim.), ”*Tehdä itsensä tarpeettomaksi?*”. *Sosiaalityö 1990-luvulla*. Helsinki: Stakes: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Seikkula, J. & Arnkil, T. E. (2009). *Dialoginen verkostotyö*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Senreich, E., Straussner S. L. A. & Steen, J. (2019). The Work Experiences of Social Workers: Factors Impacting Compassion Satisfaction and Workplace Stress. *Journal of Social Service Research*, 1–17.
- Shier, M. L., & Graham, J. R. (2011). Work-related factors that impact social work practitioners' subjective well-being: Well-being in the workplace. *Journal of Social Work*, 11(4), 402–421.
- Sihvola, J. (1999). Antiikin tunneteoriat nykyajattelun lähtökohtana. Teoksessa S. Näre (toim.), *Tunteiden sosiologiaa II: historiaa ja säätelyä* (s. 15–47). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sipilä, A. (2011). *Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet: Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä*. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Sipilä, J. (1989). *Sosiaalityön jäljillä*. Helsinki: Tammi.
- Sneltvedt, T., & Bondas, T. (2016). Proud to be a nurse? recently graduated nurses' experiences in municipal health care settings. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 30(3), 557–564.
- Syrjälä, L. (2018). Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikku-noita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (s. 267–280). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tajfel, H. (2010). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge: Cambridge University Press. Alkuperäisjulkaisu 1982.

- Talentia (2016). Ammattihenkilö. Opas sosiaalihuollon ammattioikeuksista, vastuista ja valvonnasta. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia Ry.
- Talentia (2017a). Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia Ry.
- Talentia (2017b). Talentian palkkatutkimus: Palkkausjärjestelmä on otettava käyttöön. <https://www.talentia-lehti.fi/talentian-palkkatutkimus-palkkausjarjestelma-on-otettava-kayttoon/>. Viitattu 24.2.2019.
- Talentia (2019a). Kasvua uralla. <https://www.talentia-lehti.fi/kasvua-uralla/>. Viitattu 3.3.2019.
- Talentia (2019b). Palkkasuosituksat. <https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/palkkaus/palkka-suositukset/>. Viitattu 24.2.2019.
- Tehy (2016). Ammattiylpeys vahvistunut, huolta jaksamisesta. <https://www.tehy.fi/fi/ajankohtaista/ammattiylpeys-vahvistunut-huolta-jaksamisesta>. Viitattu 23.12.2018.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2015). Terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö 2013. Tilastoraportti 26/2015. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129581/Tr26_15.pdf. Viitattu 16.2.2019.
- Tikkanen, A. (2004). Ammattiylpeuden kokemus: Ammattiylpeyteen johtanut kokemusprosessi, tunteen merkittäviksi koetut aiheuttajat ja seuraukset sekä tunnesääntöjen vaikuttavuus. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu.
- Tracy, J. L., Shariff, A. F., & Cheng, J. T. (2010). A naturalist's view of pride. *Emotion Review*, 2(2), 163–177.
- Tuomi, A. (1992). *Sosiaalityöntekijä – tunnetyöntekijä: Ajatuksia sosiaalityöstä tunnetyönä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje (2012). https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Viitattu 25.1.2019.
- Varila, J. & Ikonen-Varila, M. (2002). *Ylpeys ja ammattiylpeys tutkimuksen kohteeksi: Ylpeyden tunteen teoreettinen ja empiirinen tarkastelu*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Vilka, H. (2015). *Tutki ja kehitä* (4. uud. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vuorikoski, M. (1999). *Sosiaalityön professionaalistuminen ja koulutus*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Vähäsantanen, K. (2010). Ammatillisen opettajan ammatti-identiteetti muutoksessa. Teoksessa A. Eteläpelto, K. Collin & J. Saarinen (toim.), *Työ, identiteetti ja oppiminen* (s. 156–176). Helsinki: WSOY.
- Väisänen, L. (2011). *Kristilliset symbolit: Ikkuna pyhään*. Helsinki: Kirjapaja.

- Watson, T. J. (2012). *Sociology, work and organisation* (6. p.). London: Routledge.
- Weckström, M. (2012). *Konsensuksesta kamppailuun: Sosiaaliturva- ja Sosiaalieto-lehtien kirjoitukset sosiaalityön perus- ja jatkokoulutuksesta sekä kelpoisuuksista vuosina 1980, 1990, 2000 ja 2010*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Weiner, B. (2014). The Attribution Approach to Emotion and Motivation: History, Hypotheses, Home Runs, Headaches/Heartaches. *Emotion Review*, 6(4), 353–361.
- Wilensky, H. (1964). The Professionalization for Everyone? *The American Journal of Sociology*, 70(2), 137–158.

LIITE

Liite 1. Kirjoituspyyntö

Sosiaalityöntekijä, oletko ylpeä ammatistasi?

Olen tekemässä Jyväskylän yliopistossa sosiaalityön pro gradu -tutkielmaa sosiaalityöntekijöiden kokemasta ammattiylpeyden tunteesta. Sosiaalityöntekijöiden ammattiylpeyttä ei ole aikaisemmin juuri tutkittu, mutta sen kokemisen tiedetään vaikuttavan positiivisesti työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen. Tutkimuksellani haluaisin nostaa esille uudenlaisen näkökulman sosiaalityöntekijöiden työhyvinvoinnin tarkastelemiseen, sillä aikaisempi tutkimus on usein keskittynyt työn kuormittavuuteen.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisista tekijöistä sosiaalityöntekijän ammattiylpeyden kokemus syntyy, ja millaisia tunnesääntöjä¹ ammattiylpeyden tunteen hyväksyttävyydelle ja ilmaisemiselle muodostuu.

Haluaisitko sinä, **sosiaalityön asiakastyötä tekevä**, jakaa omat ammattiylpeyden kokemuksesi sosiaalityöntekijänä? Niistä muille kertominen voi olla haasteellista kulttuurissamme vallitsevan vaatimattomuuden ihanteen takia, mutta juuri tämän vuoksi kirjoituksesi on tutkimukselle tärkeä. Saat kirjoittaa aiheesta vapaamuotoisesti, eikä kirjoitukselle ole asetettu vähimmäis- tai enimmäispituutta.

Kysymyksiä kirjoittamisen avuksi:

- Mitä ammattiylpeys sosiaalityöntekijänä sinulle merkitsee? Onko se hyväksyttävä tunne, ja saako sen näyttää muille? Koetko ammattiylpeyden kokemisen/kokemattomuuden vaikuttavan työhösi?
- Millaisissa tilanteissa tai millaisista asioista olet kokenut ammattiylpeyttä sosiaalityöntekijänä, ja miksi? Muodostuiko tunne omasta toiminnasta vai koitko ylpeyttä sosiaalityöntekijöistä ryhmänä? Miten ilmaisit tunnetta? Kuinka kauan ammattiylpeyden tunne säilyi kokemuksen jälkeen? Kuinka voimakkaana koit tunteen? Kuvaile tilannetta mahdollisimman tarkasti.
- Minkä tekijöiden ajattelet vaikuttavan ammattiylpeyden kokemiseen sosiaalityöntekijänä?

Lisäksi pyydän sinua liittämään vastaukseesi seuraavat taustatiedot:

- Ikä
- Sukupuoli
- Työkokemus sosiaalityössä vuosina
- Nykyinen toimenkuva

Kirjoituspyyntöä saa jakaa, jotta se tavoittaa mahdollisimman monen työstään ylpeän sosiaalityön ammattilaisen. Mahdolliset lisäkysymykset ja vastaukset toivon saavani **31.1.2019** mennessä sähköpostiosoitteeseen petra.p.kettunen@student.jyu.fi

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Käsitellen saamani materiaalin luottamuksellisesti ja anonyymisti ja noudatan tutkimuksen tekemisen eettisiä periaatteita läpi tutkimuksen.

Tutkimuksen ohjaajan yhteystiedot: yliopistotutkija Sirpa Kannasoja, Jyväskylän yliopisto/Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, sirpa.kannasoja@jyu.fi

Kiitos avustasi! Terveisin Petra Kettunen

¹ Tunnesäännöt ohjaavat sosiaalisissa tilanteissa tapahtuvaa tunteiden ilmaisemista ja tunteen kokemisen hyväksyttävyyttä; hautajaisissa on sallittua näyttää surun tunteita, ja syntymäpäiväjuhlilta odotetaan ilon tunteiden ilmaisemista.